

पत्नी मधुश्रीसोबत

भावुकतेचे
उत्कट दर्शन :
तुझ्यासह आणि तुझ्याविना

प्रा.विजयश्री गवळी, मंगळवेढा, जि. सोलापूर

मृत्यू हा जीवनाचा पूर्णविराम जरूर असतो. पण त्यालाही आठवणींच्या जलाने ताजातवाना, टवटवीट ठेवण्यासाठीचा प्रयत्न डॉ.आ.ह.साळुंखे सरांनी 'तुझ्यासह आणि तुझ्याविना' या अत्यंत भावव्याकूळ अशा मनोगतामध्ये केला आहे. मराठी साहित्यामध्ये अशा प्रकारचे मरणोत्तर संभाषण फार दुर्मिळ आहे. या आठवणं जरूर आहेत. त्या त्यांच्या पत्नी मधुश्री यांच्या अकाली मृत्यूने जागविलेल्या आहेत. पण कॅन्सरसारख्या युद्धरोगाशी अत्यंत धीराने प्रतिकार करणाऱ्या एका अत्यंत संवेदनशील, प्रेमळ, धीराच्या आणि कर्तबगार अशा स्त्रीच्या या आठवणी आहेत. त्यामुळे त्यांचे मोल वाढत राहते. त्या आपोआप जगण्याच्या लढाईचे सूत्र जस सांगून जातात, तशाच मरणाच्या दारात उभं राहूनही त्याला हरवणाऱ्या आहेत. सर संस्कृतचे गाढे अभ्यासक जागतिक विचाराने भारलेले, समतेसाठी आपले सर्वस्व पणाला लावणारे. परिवर्तनाच्या चळवळीमध्ये साधा सक्रिय, उभे राहणारे म्हणून सुप्रसिद्ध आहेतच. संशोधक, प्रबोधक हा बहुधा तर्कशास्त्राच्या आधारे चालणारा सतत भावनेपेक्षाही चिकित्सेला महत्त्व देणारा असाच असावा लागतो. पण त्याच्या बरोबरीने सरांच्या मनामा जातिवंत कवीही दडून बसला आहे. काही लोकांच्या बाबतीत कवी जगासमोर उशिरा येतो. पण येतो तेव्हा अयेतो, की वाचकाची मती गुंग होऊन जाते. सरांचे अगदी तसेच झाले आहे. एका मर्यादित सार्वजनिक जीवन काम करणाऱ्या माणसाचे खासगीकरण संपुष्टात येते. ते सान्यांचे आदरणीय बनतात. पायाला भटकतीचा प्र

१७४/ 'आ.ह.'

Dr. Shaikh A B

PUNYASHLOK AHILYADEVI HOLKAR SOLAPUR UNIVERSITY

AS PER CHOICE BASED CREDIT SYSTEM (CBCS)

(introduced from June, 2019)

B. Sc. PART I • SEMESTER II

CHEMISTRY PAPER IV

ANALYTICAL CHEMISTRY

by

Dr. S. J. Naik*M. Sc., Ph.D.*

Ex-Regional Director,
YCMOU, Regional Centre, Pune
Ex.Principal, The New College,
Kolhapur & V. P. Mahavidyalaya, Kale.

Prof. L. G. Vithalkar*M.Sc., M. Phil.*

Ex-Head,
Department of Chemistry
The New College, Kolhapur

Dr. S.D. Bajaga*M.Sc., Ph.D., D.H.E.*

Ex-Assistant Professor,
Department of Chemistry,
The New College, Kolhapur

Dr. G.N. Mulik*M.Sc., Ph.D.*

Ex-Head, Department of Chemistry
Balwant College, Vita,
Dist. Sangli

Dr. V. M. Gurame*M.Sc., Ph.D.*

Assistant Professor,
Department of Chemistry
Shri Shivaji Mahavidyalaya,
Barshi, Dist. Solapur.

Dr. V. T. Vader*M.Sc., Ph.D., SET, D.MCJ*

Department of Chemistry
Walchand College of Arts and
Science, Solapur.

PHADKE PUBLICATIONSDistributed by : **PHADKE BOOK HOUSE**

622, Tadwalkar Wada, Shukrawar Peth, Solapur - 413 002

Mobile No. 94 23 50 89 19

Distributed by : **PHADKE BOOK HOUSE**

- © (0231) • 25 40 211 (6 Lines) | Phadke Bhavan,
Near Hari Mandir, Dudhali,
• Website - www.phadkebooks.in | KOLHAPUR - 416 012.
• E-mail - customersupport@phadkebooks.in

Pune Branch 'Shriphal Prasad', 415, Narayan Peth, Munjaba Lane,
Pune - 411 030. • Telefax : (020) 244 82 951.

STATUTORY WARNING

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or utilized, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing of the publisher or in accordance with the provision of the Copyright Act 1956 (as amended). Any person who does an unauthorised act in relation to this publication may be liable to Criminal Prosecution and Civil Claims for damages. All legal disputes subject to Kolhapur Jurisdiction.

ISBN 978 - 93 - 89343 - 19 - 9

Code No. J352

Price ₹ 65/-

First Edition as per New Syllabus : January, 2020

⇒ **Published by**

Mrs. Neha Mandar Phadke
For Phadke Publications, 1003/4, 'B', 'A' Ward,
Ganesha Residency, Flat No. 8, Shivaji Peth, Kolhapur.

⇒ **Printed by**

Shri. Rahul Gavali, at Shri Varad Offset
422, 'C' Ward, Panjarpol, Main Road,
Kolhapur .

70	Mr. Palke Rahul Bhagvan	Developing Active Learning Skills	Integrating Communication Through Technology	2020	978-93- 88671-19-4
----	-------------------------------	--------------------------------------	---	------	-----------------------

Developing Active Listening Skill

Mr. Palke R.B.

Abstract :

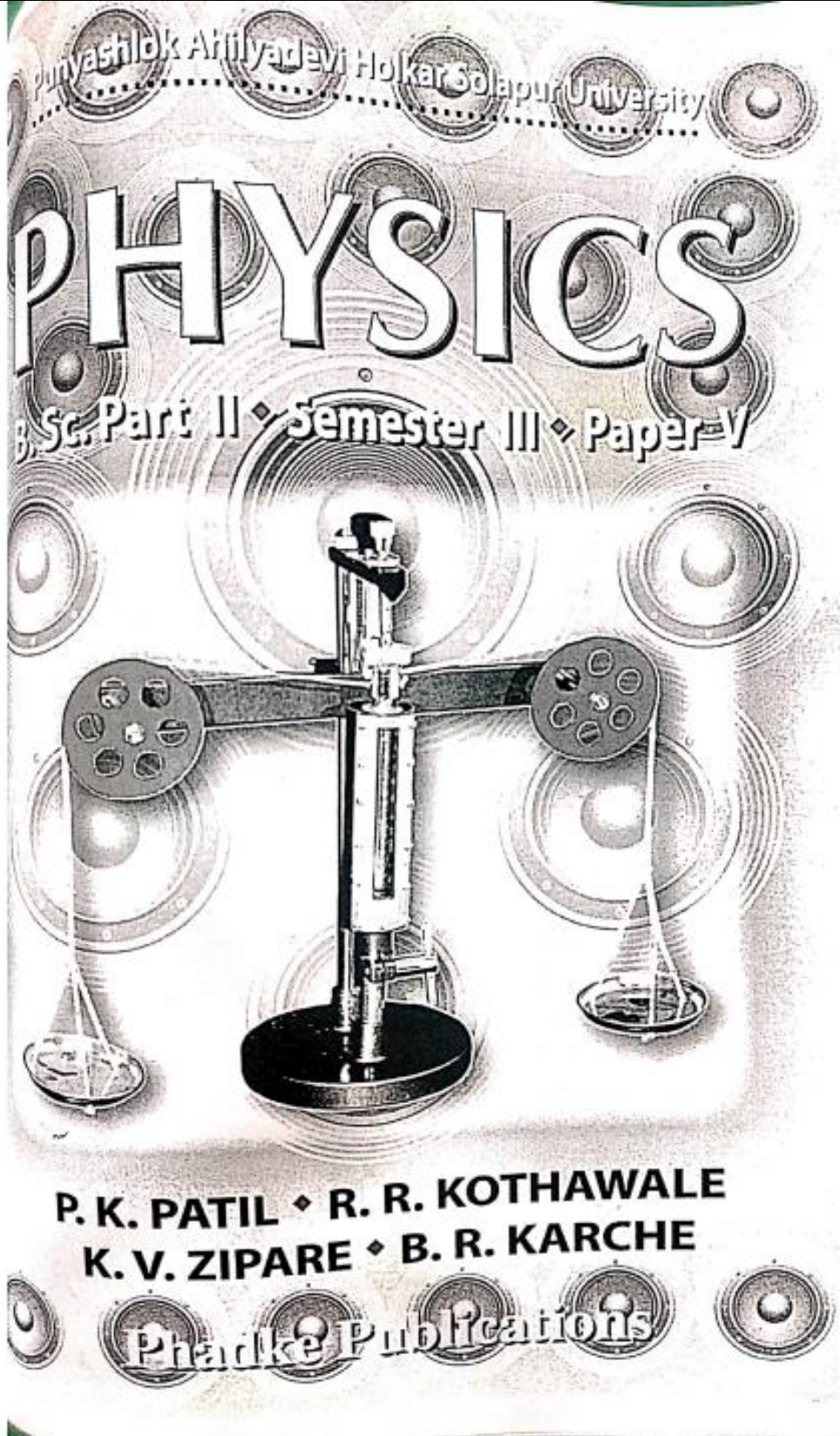
The research paper introduces active listening skill which has a key role in communication process. Good communication skills require a level of self-awareness. By understanding your personal style of communicating, you will go a long way towards creating good and lasting impressions with others. The way to become a better listener is to practise active listening. This is where you make a conscious effort to hear not only the words that another person is saying but ,more importantly, try to understand the complete message being sent. Active listening creates a more dynamic relationship between a receiver and a sender. It strengthens personal speculation in the information being shared. It also forges healthy working relationships by making speakers and listeners equally valued members of the communication process.

Key words: Listening, Barriers to Communication, Effective Communication, Active Listening

‘Listening is a core competence. People who cannot listen cannot relate... Poor listening undermines the ability to communicate with others.’(Hayes.p.8) Listening is the most frequent aspect of workplace communication. Becoming fully proficient at listening would therefore seem to have significant influence on workplace communication and related effectiveness.Effective listening is a specific skill that can be

Mr. Palke R.B., Assistant Professor, Department of English
ShriShivajiMahavidyalaya, Barshi, rahulpalke10@gmail.com

71	Dr. Rameshwar Raosaheb Kothawale	Text book of Physics B.Sc. II Sem-III, Paper-V	2020	978- 9389343-34- 2
----	---	---	------	--------------------------

Pune Branch

'Shriphal Prasad', 415, Narayan Peth, Munjaba Lane,
Pune - 411 030. • Telefax : (020) 244 82 951.

STATUTORY WARNING

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or utilized, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing of the publisher or in accordance with the provision of the Copyright Act 1957 (as amended.) Any person who does an unauthorised act in relation to this publication may be liable to Criminal Prosecution and Civil Claims for damages. All legal disputes subject to Kolhapur Jurisdiction.

ISBN - 978-93-89343-34-2

Code No. J 383

Price ₹ 55/-

First Edition as per New Syllabus : September, 2020

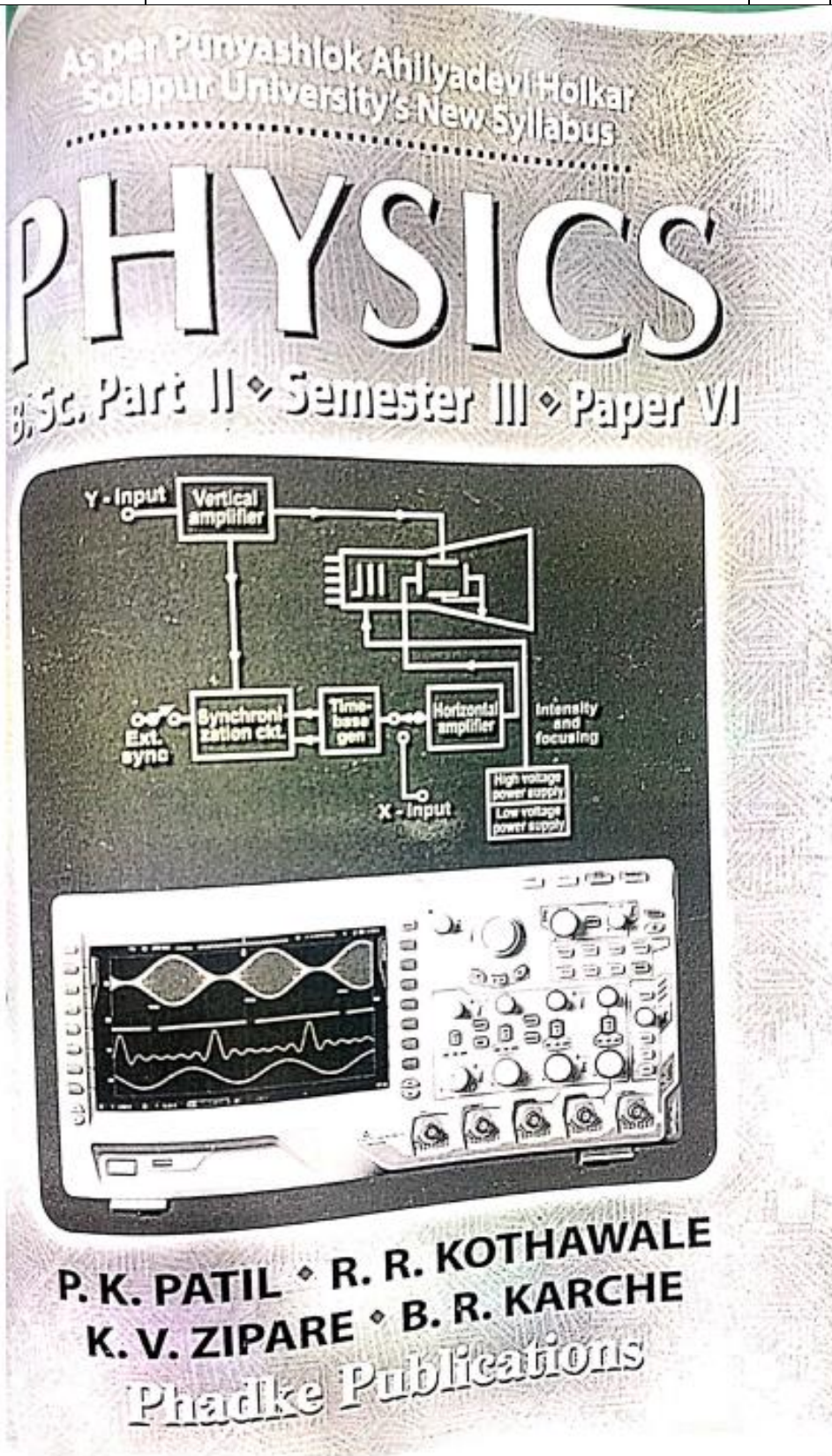
Published by ←

Mrs. Neha Mandar Phadke, For Phadke Publications,
1003/4, 'B', 'A' Ward, Ganesha Residency,
Flat No. 8, Shivaji Peth, Kolhapur.

Printed by ←

Shri Prafulla Pathak, at Swaroop Printing Press,
2576/B, Khasbag, Back of Private High school,
Kolhapur - 416 008.

I
M
F
G
Pr
Sh
An
5/

Pune Branch

'Shriphal Prasad', 415, Narayan Peth, Munjaba
Pune - 411 030. • Telefax : (020) 244 82 951.

STATUTORY WARNING.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or utilized, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing of the publisher or in accordance with the provision of the Copyright Act 1957 (as amended.) Any person who does an unauthorised act in relation to this publication may be liable to Criminal Prosecution and Civil Claims for damages. All legal disputes subject to Kolhapur Jurisdiction.

Log on to
www.phadkebooks.in

Code No. J 493

Price ₹ 65/-

First Edition as per New Syllabus : October, 2023

Published by ←

Mrs. Neha Mandar Phadke
For Phadke Publications, 1003/4, 'B', 'A' Ward,
Ganesha Residency, Flat No. 8, Shivaji Peth, Kolhapur.

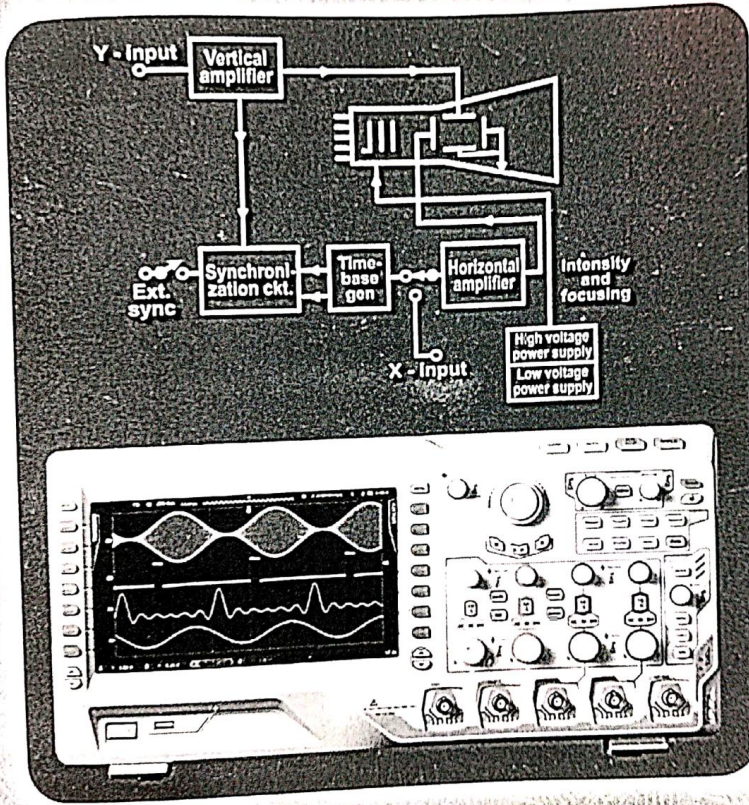
Printed by ←

Shri Prafulla Pathak, at Swaroop Printing Press,
2576/B, Khasbag, Back of Private High school,
Kolhapur - 416 008.

As per Purnyashlok Ahilyadevi Holkar
Solapur University's New syllabus

PHYSICS

B. Sc. Part II ♦ Semester III ♦ Paper VI

P. K. PATIL ♦ R. R. KOTHAWALE

K. V. ZIPARE ♦ B. R. KARCHE

Phadke Publications

74	Dr. Waghmare Shivaji Devrao	Bismuth Ferrite (BiFeO ₃) Thin Films for Electrochemical capacitor performance (Advances In Materials Science)	2020	978-81- 947698-3-5
----	-----------------------------------	--	------	-----------------------

RAJE RAMRAO MAHAVIDYALAYA, JATH 2017

ISBN: 978-81-931247-6-5

ADVANCES IN MATERIALS SCIENCE

(A SPECIAL ISSUE FOR ICAMS - 2017)

DR. V. S. DHEKALE
EDITOR IN CHIEF

DR. SHRIKANT R. KOKARE
EDITOR

DR. SANJAY S. LATTHE
ASSOCIATE EDITOR

**BISMUTH FERRITE (BiFeO₃) THIN FILMS FOR
ELECTROCHEMICAL CAPACITOR PERFORMANCE**

**Shivaji D. Waghmare^{1,2}, S. M. Kabbur¹, Rameshwar R. Kothawale¹,
M. L. Mane¹, T. N. Lokhande⁵ and Rajaram S. Mane^{2,4*}**

¹Department of Physics, Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi, Solapur, India

²Center for Nanomaterials and Energy Devices, School of Physical Sciences Swami
Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded-431606, M.S., India

³Department of Physics, SGRG Shinde Mahavidyalaya, Paranda, Osmanabad, India

⁴School of Materials Science and Engineering, Pusan National University, San 30
Jangjeon-dong, Geumjeong-gu, Busan 609-735, Republic of Korea

⁵Department of Chemistry, Shri. Shivaji Mahavidyalaya, Barshi, Solapur, India

*Corresponding author E-mail: rsmane_2000@yahoo.com Ph.: 919850331971

ABSTRACT:

This paper reports electrodeposited Bismuth Ferrite nanostructures for electrochemical capacitor performance. Further the prepared thin films are used for their structural, morphological, phase confirmation characteristics using X-ray diffraction, field-emission scanning electron microscopy (SEM), and energy dispersive X-ray analysis measurements. Finally, the electrochemical performance has been examined for the prepared thin films.

Keywords: BiFeO₃-Nanoparticles; Electrodeposition; Structural-elucidation; Good-stability;

INTRODUCTION:

Electrochemical capacitors are currently called by a number of names: supercapacitor, ultracapacitor, or electrochemical double-layer capacitor. The list of different names is almost as large as the number of manufacturers, and since the technology is only currently beginning to find itself a market a universal term does not seem to have been agreed upon as yet[1-4]. The term ‘supercapacitor’ finds itself in common usage, being the tradename of the first commercial devices made by Nippon Electric Company (NEC), but ‘ultracapacitor’ is also commonly used, originating from devices made by the Pinnacle Research Institute (PRI) for the US military [5-6]. Within this thesis the technology will be referred to as much as possible by the term ‘electrochemical double-layer capacitor’, (EDLC), thus reducing reliance on the use of any commercial names, but sometimes the term ‘supercapacitor’ will be used for the sole purpose of reducing the tedium of repeated usage of the term ‘EDLC’[7]. It should be understood that the two terms are used interchangeably, and that they both refer to a capacitor that stores electrical energy in the interface that lies between a solid electrode and an electrolyte [8-10]. While electrostatic capacitors have been used as energy storage

75	Dr. Lawand Pandit Mahdeo	आधुनिक विकास निति व पर्यावरणवाद	Recent Techniques of Water Conservation and Management	2020	978-81- 948682-2-4
----	--------------------------------	------------------------------------	---	------	-----------------------

MADHATALUKA SHIKSHAN PRASARAK MANDAL'S
K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science
College, Vidyanagar, Bhosare 413 208 (MS)

One Day Interdisciplinary National Conference on

Recent Techniques of Water Conservation And Management

11th February, 2020

Chief Editor

Prin. Dr. R. R. Patil

Head Department of Geography

K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil
Science College, Bhosare.

Editorial Team

Dr. V. B. Nagare

Dr. S. V. Londhe

Prof. S. P. Phulwale

Dr. S. S. Kshirsgar

**Suman Prakashan,
Latur**

76	Dr. Kiran Prabhakar Deshamukh	An Introduction to general theory of Piezoelectricity and survey of measurement technique for Piezoelectric resonator parameters	2020	978-81-989159-9-8
----	-------------------------------	--	------	-------------------

First Edition

An Introduction to General Theory of Piezoelectricity and Survey of Measurement Techniques for Piezoelectric Resonator Parameters

Dr. K. P. Deshmukh is an Associate Professor in Department of Electronics, Shri Shivaji Maharaj Vastu Sangrahalaya, Barshi, Solapur (Maharashtra). He has published about nine research papers in National and International Conference Proceedings and Journals. He received Ph.D. in Electronics in 2004 from Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded. He is a life member of Indian Association of Physics Teachers. His areas of interest are PC-based Electronic Instrumentation, Embedded System Development, Developing E-Learning Contents in Electronics subject, need based project designing etc. He has co-authored one Text Book - 'Electronic Devices' for B.Sc. I. He is a member of Board of Studies (BOS) in Electronics, Panyashlok Ahilya (W) Holkar Solapur University, Solapur.

E-mail : kpdeshmukh@rediffmail.com

kpdeshmukh@solapur.ac.in

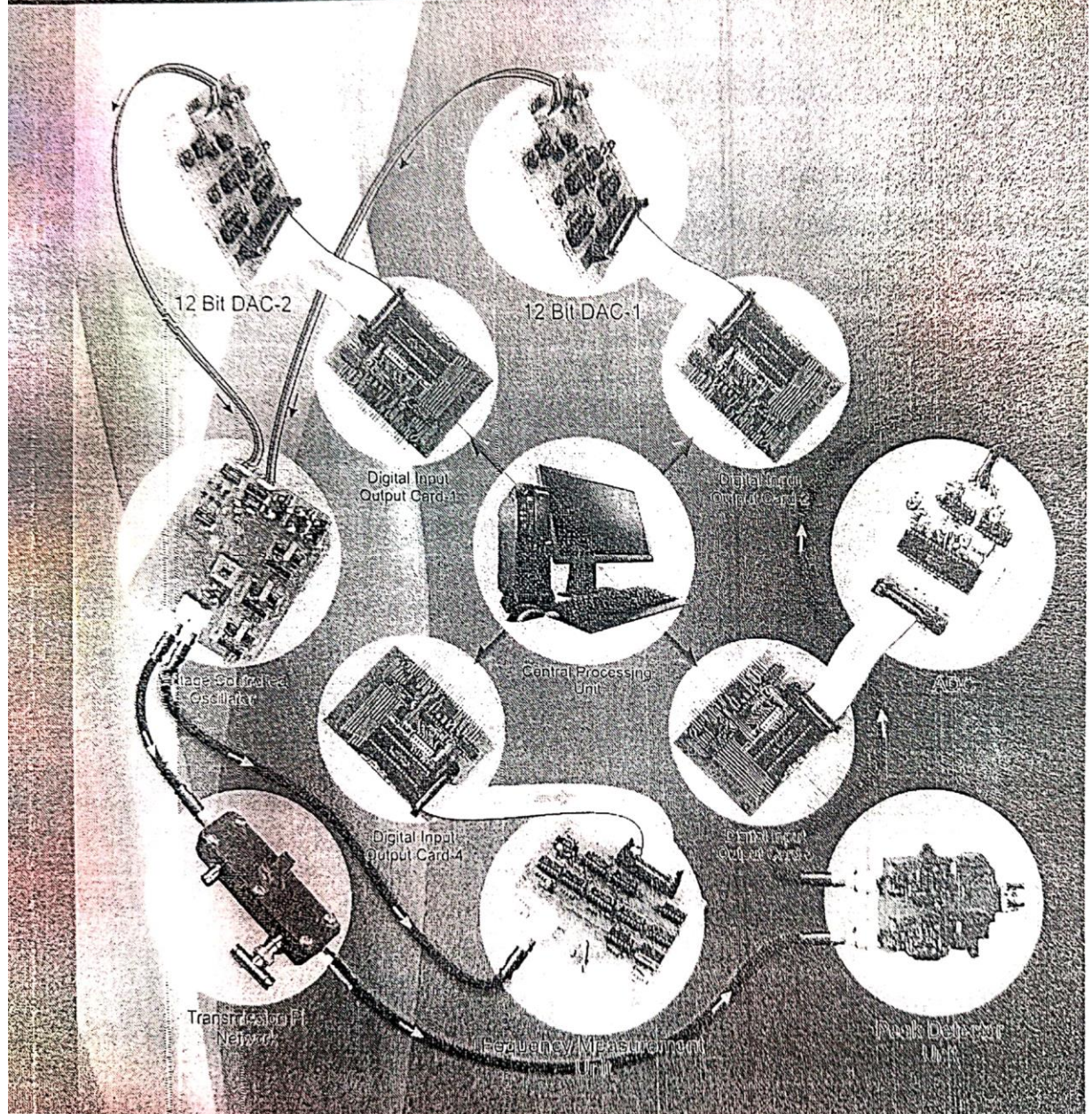

Rs. 120/-

Yash Publications, Solapur

First Edition

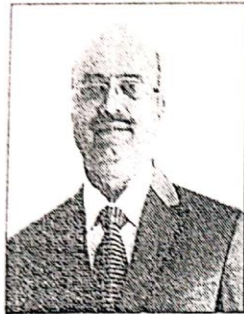
Design of PC-based System for Measurement of Piezoelectric Resonator Parameters

K P Deshmukh

First Edition

Design of PC-based System for Measurement of Piezoelectric Resonator Parameters

Dr K P Deshmukh is an Associate Professor in Department of Electronics, Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi - 413401 (Maharashtra). He has published about nine research papers in National and International Conference Proceedings and Journals. He received Ph.D. in Electronics in 2004 from Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded. He is a life member of Indian Association of Physics Teachers. His areas of interest are PC-based Electronic Instrumentation, Embedded System Development, Developing E-Learning Contents in Electronics subject, need based project designing etc. He has co-authored one Text Book - "Electronic Devices" for B.Sc. I. He is a member of Board of Studies (BOS) in Electronics, Panyashlok Ahilya Devi Holkar Solapur University, Solapur.

E-mail :- kpdeshmukh@rediffmail.com

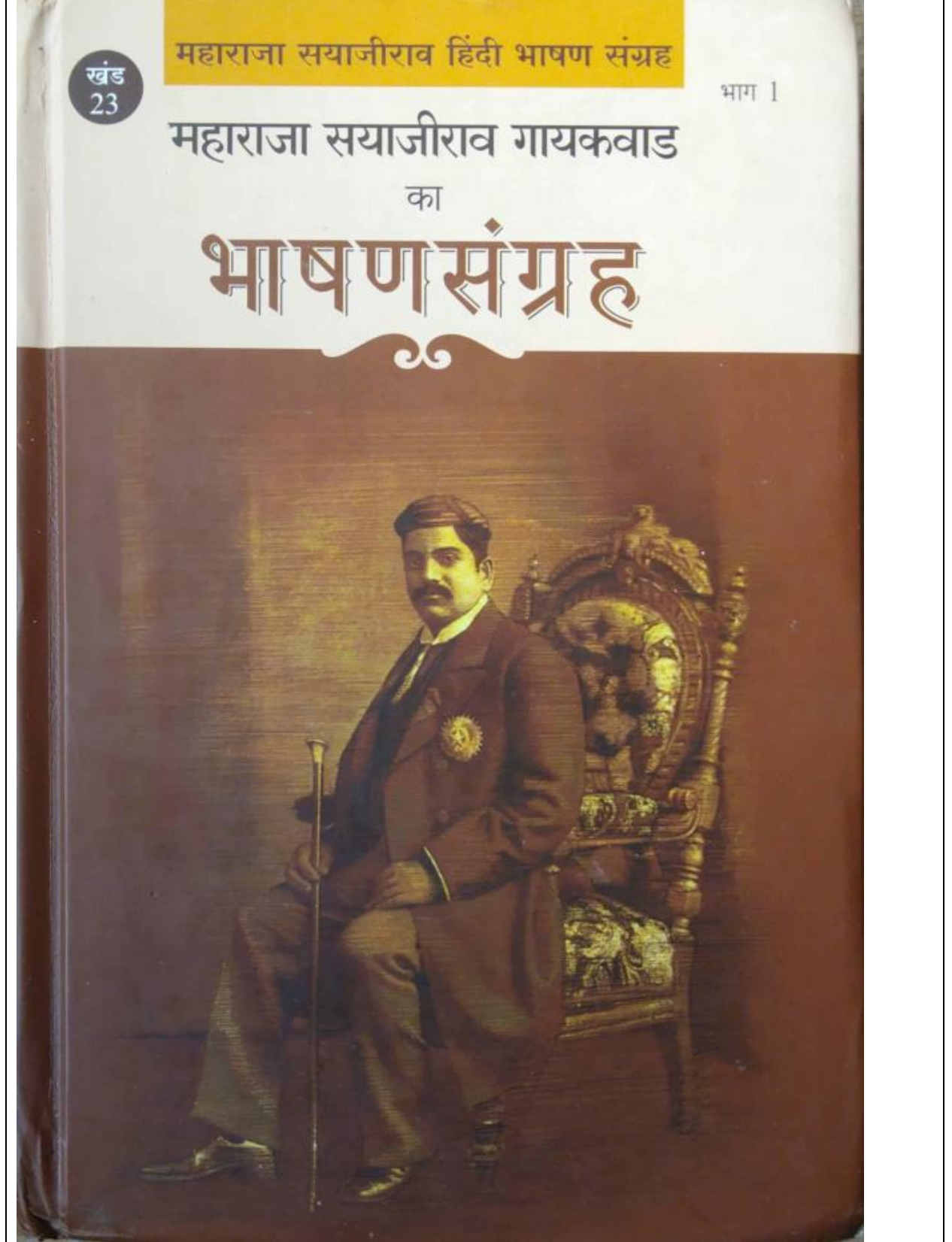
kpdeshmukhsir@gmail.com

Rs. 120/-

Yash Publications, Solapur

78	Dr. Shiram Hanumant Vaidya	महाराजा सयाजीराव गायकवाड का भाषण सिंग्र भाग -1	2020	978-93- 89488-49-4
----	----------------------------------	---	------	-----------------------

महाराजा सयाजीराव गायकवाड

भाषण संग्रह : भाग 1

संपादक

डॉ. रमेश वरखेडे

हिंदी अनुवाद

डॉ. संजय नाईनवाड

अर्चना तराळ

डॉ. श्रीराम वैद्य

प्रथम संस्करण : 2020

प्रतियों की संख्या : 5000

प्रकाशक :

सचिव,

महाराजा सयाजीराव गायकवाड

चरित्र साधन समिति, 115, म. गांधीनगर,

औरंगाबाद - 431 005.

sayajirao.govt@gmail.com

©

सचिव,

उच्च व तंत्र शिक्षा विभाग,

महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय,

मुंबई - 400 032.

मुखपृष्ठ : राजेश दूबे / महेश मोघे

छपाई सहायता : महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिति

और पाठ्यक्रम अनुसंधान मंडल, पुणे 4.

मुद्रक : प्रिंटवेल इंटरनेशनल प्रा.लि.

जी - 12, एम. आय. डी. सी.,

चिकलठाणा, औरंगाबाद, महाराष्ट्र.

Maharaja Sayajirao Gaekwad

Speeches : Vol. 1

Edited by

Dr. Ramesh Warkhede,

Original English Letters Translated
into Marathi & Hindi

For Maharaja Sayajirao Gaekwad

Source Material Publication

Commitee, Higher Education,

Govt. of Maharashtra,

Mumbai - 32

प्रस्तुत प्रकाशन का हेतु महाराजा सयाजीराव
गायकवाड और उनसे संबंधित विविध विषयों
के लेखन को संयुक्त रूप से प्रकाशित करना है।

Books available at :

- The Directorate of Government Printing, Stationary and Publications,
Maharashtra State, Netaji Subhash Road, **Mumbai** - 400 004.
Phone - (022) 23632693, 23630695, 23631148, 23634049.
- **Pune** : Phone - (020) 26125808, 26124759, 26128920.
- **Nagpur** : Phone - (0712) 2562615, 2562815, 2564946.
- **Aurangabad** : Phone - (0240) 2331468, 2343396, 2344653.
- **Kolhapur** : Phone - (0231) 2650402, 2650395, 2658625.

79	Dr. Shiram Hanumant Vaidya	Vasant Kanitakar ke Hindi main anudit natak			2020	978-93-90618-79-8
----	----------------------------	---	--	--	------	-------------------

आज संसार में अनुवाद के महत्व को तीव्रता से महसूस किया जा रहा है। ज्ञान-विज्ञान की तमाम शाखाओं में स्रोत भाषा के महत्वपूर्ण कार्य को लक्ष्य भाषा तक पहुंचाने में अनुवाद की भूमिका महत्वपूर्ण रही है। फलस्वरूप संसार एक दूसरे के नजदीक आ रहा है। वसुधैव कुटुम्बकम् की उक्ति सही चरितार्थ हुई है। केवल अनुवाद के कारण ही हम भिन्न भाषा-भाषिक समुदायों से जुड़ रहे हैं। भारत एक बहुभाषी और बहुसांस्कृतिक राष्ट्र है। भारत की यह बहुभाषिकता एक शक्ति के रूप में अपनी पहचान सदियों से बनाए हुए हैं। इन भारतीय भाषाओं के बीच वैचारिक और आदान-प्रदान के मार्ग भी अनुवाद ने प्रशस्त किए हैं, जिससे भारतीय भाषाओं के साहित्य को एक नई दिशा प्राप्त हुई है। भारतीय संविधान ने हिंदी को राजभाषा घोषित किए जाने के कारण उसके प्रचार-प्रसार एवं विकास के लिए अन्य भाषाओं की तुलना में अधिक प्रयास किए जा रहे हैं।

मराठी और हिंदी दोनों आर्य परिवार की भाषाएँ हैं। इन दो भाषाओं में काफी समानताएँ मिलती हैं। मराठी से हिंदी और हिंदी से मराठी में अनूदित साहित्य कृतियों की संख्या काफी बढ़ी है। इस क्षेत्र की ओर अध्येता सहज रूप से आकर्षित होता है।

“वसंत कानेटकर के हिंदी में अनूदित प्रातिनिधिक नाटकों का अनुवादपरक अनुशीलन”

श्रीराम हनुमंत वैद्य

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At Post Limbaganesh, Tq. Dist. Beed-431 126
(Maharashtra) Mob. 09850203295
E-mail: vidyawarta@gmail.com
www.vidyawarta.com

ISBN : 978-93-90618-79-8

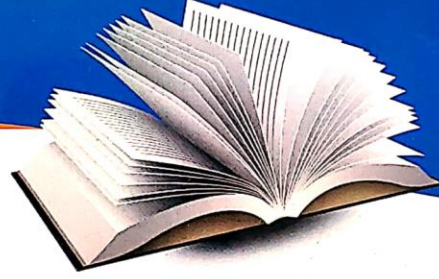
80	Dr. Bharati Rewadkar	एकोनविस शतकटिल स्त्री स्मस्यः एक चिंतन	साहित्य समाज आणि संस्कृती	2020	2319-9318
----	-------------------------	---	------------------------------	------	-----------

Special Issue
Part-01
January 2020

V I D Y A W A R T A®

Peer Reviewed International Refereed Research Journal

“साहित्य, समाज आणि संस्कृती”

संपादक
प्रा.डॉ.औदुंबर जाधव

सहसंपादक
प्रा.पवार राजकुमार
प्रा.दत्ता सरगर

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318

श्री विद्या विकास मंडल संचलित

श्री संत दामाजी महाविद्यालय, मंगलवेढा

(मराठी विभाग)

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापुर विद्यापीठ, सोलापुर

यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित

एक दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्र

“साहित्य, समाज आणि संस्कृति”

खंड १ - साहित्य आणि समाज चिंतन

❖ विद्यावार्ता या आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक त्रैमासिकात व्यक्त झालेल्या मतांशी मालक, प्रकाशक, मुद्रक, संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायक्षेत्र:बीड

“Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Babu Ganpat.

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed

Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295

harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

Index

01) बोलावे ते आम्ही श्रीकांत देशमुख लिखित कविता संग्रहातील शेतकरी जीवनाचे चित्रण प्रा.डॉ.औदुंबर जाधव, मंगळवेढा	17
02) शेतकरी : कृषिजन संस्कृतीचे साहित्य प्रा. डॉ. बबन गायकवाड, सांगोला	18
03) फ. म. शहाजिंदे यांच्या ग्वाही काव्यसंग्रहातील समाजदर्शन डॉ. बालाजी व्ही. डीगोळे, नळेगाव	21
04) एकोणिसाव्या शतकातील स्त्रीसमस्या : एक चिंतन प्रा.डॉ. भारती रेवडकर, बारशी	25
05) अण्णा भाऊ साठे यांच्या साहित्यातील मानवतावादी तत्वज्ञान डॉ. प्रेमा लेकुरवाळे-चोपडे, नागपूर	28
06) नव्वदोत्तर महानगरीय कथेतील समाज चित्रण प्रा.डॉ. रविकांत शिंदे, बारशी	31
07) बोलावे ते आम्ही श्रीकांत देशमुख लिखित कवितासंग्रहमधून जागतिकीकरणाचे चित्रण ... दत्ता सरगर, मंगळवेढा	35
08) आधुनिक भारतीय संस्कृतीचा उदय आणि विकास- एक शोध! डॉ. रविनंद नामदेव होवाळ, सोलापूर	37
09) ग्रामीण कादंबरीतील स्त्री समस्या चित्रण जयश्री बाबर, नांदेड	41
10) मराठी दलित कथेतून व्यक्त झालेले दलित जीवन प्रा.डॉ. आनंद वारके, कोल्हापूर	45
11) व्यावसायिक रंगभूमीचा महानगरीय नाटकांवर शिक्षणाचा प्रभाव प्रा. नवनाथ पाटोळे, सोलापूर	50
12) नीरजांच्या कथेतील स्वअस्तित्वाचे भान असणाऱ्या नायिका प्रा.डॉ. विठ्ठल नामदेव रोटे, सांगली	52

04

एकोणिसाव्या शतकातील स्त्रीसमस्या : एक चिंतन

प्रा.डॉ. भारती रेवडकर,
प्रोफेसर व मराठी विभागप्रमुख,
श्री शिवाजी महाविद्यालय, बारशी.

प्रास्ताविक :- एकोणिसाव्या शतकातील सामाजिक परिस्थिती आणि स्त्रीविषयक प्रश्न यांचा वेध घेताना स्त्रीजीवनातील समस्यांचा आढावा घेणे सयुक्तिक ठरेल. या काळातील विविध वाडमयप्रकारातून स्त्री समस्या व अडचणींची शहानिशा करणे सोयीचे ठरते. कादंबरी, कथा, कविता, नाटक, वृत्तपत्रे इ. लिखित साधनसामग्रीच्या माध्यमांतून सती, हुंडापध्दती, बालविवाह, विधवा पुनर्विवाह, स्त्रीशिक्षण इ.सारख्या विविध विषयांवर झालेल्या चर्चा, संवाद, वैचारिक मांडणी, भावनिक प्रतिक्रिया यांचा मागोवा अधोरेखित झालेला दिसतो.

भारतीय समाजात स्त्रीजीवनाभोवती नेहमीच धार्मिक बंधने लादलेली दिसतात. संपूर्ण समाजाची मानसिकता आणि जबाबदारी याचा प्रचंड दबाव भारतीय स्त्रीवर सतत असतो. याचा प्रत्यय त्यांच्या सामाजिक व सांस्कृतिक परिप्रेक्ष्यातून नेहमीच समोर आला आहे. 'स्त्रीवर जगभर होणारा अन्याय आणि जुलूम यात साम्यस्थळे असली तरी त्यांना वेगवेगळ्या संदर्भात आणि संस्कृतीत मिळणारे प्रतिसाद आणि भावनांची अभिव्यक्ती यात खूप वैविध्य आढळले. तसेच एकाच समाजाच्या सांस्कृतिक संदर्भातसुद्धा कालमानाप्रमाणे विविधत दिसून आली. ही दोन्ही परिमाणे लक्षात घेतली तर असे दिसते की, स्त्रियांच्या प्रतिसादाची व्याप्ती मोठी आहे. एका टोकाला स्त्रिया आपल्या सद्यःस्थितीला मूक स्वीकृती देतात. आपली परिस्थिती ही निसर्गतः स्त्रीजन्माशी, कर्मभोगाशी आणि आपल्या

कर्तव्याशी निगडीत आहे, असा त्यांचा समज असतो. दुसऱ्या बाजूने खुला विरोध दिसून येतो किंवा आपल्या सांस्कृतिक संदर्भात उपलब्ध असलेल्या अरुंद वाटा चोखाळत चलाखपणे धार्मिक चालीरीती, रिवाज यामधून मिळणाऱ्या संर्धांचा उपयोग करून घेत इंचाइंचाने स्वातंत्र्याकडे, सत्तेकडे व स्वायत्ततेकडे जाण्याचे प्रयोगही दृश्येकरून आढळतात.***

भारतीय समाजात स्त्री चा विचार केला तर विविध स्तरांवर तिला विविध भूमिका सक्षमपणे पेलायच्या असतात. अशावेळी तिच्या संघर्षाला सुरुवात होते. तिचे अस्तित्व आणि मनःस्थितीचा प्रत्येक प्रसंगात कस लागतो. 'हाच पती जन्मोजन्मी', 'स्त्री ही क्षणाची पत्नी आणि अनंतकाळची माता' इ.सारख्या वल्गना स्त्रीजीवनाच्या परिप्रेक्ष्यात अदृश्यात्मक गुलामगिरी निर्माण करणाऱ्या समाजमानवाने स्त्रीपुरुष समानतेला पूर्णतः मान्य केलेच नाही. स्त्रीचे दुय्यमत्व यावर शिक्कामोर्तब करून पुरुषसत्ताक व्यवस्थेने स्त्री ला 'दासी' च्या भूमिकेतूनच पाहिले. स्त्री ही उपभोग्य वस्तू असा डांगोरा पिटत तिच्या स्वातंत्र्यावर विविध मार्गांनी अंकुश ठेवायचा प्रयत्न केला आहे. स्त्रीचा माणूस म्हणून विचार न करता मादीच्या भूमिकेतून नेहमीच तिला केंद्रस्थानी ठेवले आहे. या अनुषंगानेच पुरुषी वासनांची शिकार झालेली स्त्री आणि तिचे स्वातंत्र्य पुरुषीव्यवस्थेच्या दडपशाहीत हतबल झाले. एकूणच पिढ्यानपिढ्या अशी मानसिकता असलेला समाज प्रत्येक टप्प्यावर स्त्रीला विविध मार्गांनी नामोहरण करत राहिला. स्त्रीपुरुष समानतेला सकारात्मकतेची दिशा आज जागतिकीकरणाच्या विस्तृत पटावर मिळाली असली तरी चंगळवादाचा प्रचंड स्रोत स्त्रीच्या अधोगतीला कारणीभूत ठरत आहे. समाज आणि प्रगतीच्या कक्षा विस्तृत होत असताना स्त्रीकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन अजूनही स्त्रीचे शरीर व लैंगिक अत्याचार या संदर्भातच समाजासमोर येतो. स्त्रीजीवनाशी निगडीत असणाऱ्या विविध प्रश्नांना व समस्यांना आधुनिक परिप्रेक्ष्यात नवनवीन मार्गांनी वाव मिळत आहे. स्त्रीला जन्म झाल्यापासून वृद्धावस्थेतही पुरुषापासून सतर्क राहण्यासाठी अतोनात प्रयत्न करावे लागत आहेत. मानवी जीवनातील शारीरिक टप्प्यांवर सावध राहणे

स्वयंभू तेजाची जननी

स्त्री मी, माता मी,
मी भगिनी, मी माणूस !!

प्रा. डॉ. भारती रेवडकर

- प्रा. डॉ. भारती रेवडकर-ताकभाते.
- एम्.ए. (इंग्रजी), एम्.ए. (मराठी), एम्.ए. (इतिहास), एम्.एड., एम्.फिल., पीएच.डी., नेट.
- प्रोफेसर व मराठी विभागप्रमुख, पदवी व पदव्युत्तर विभाग, पीएच.डी. संशोधन सुविधा केंद्र, श्री शिवाजी महाविद्यालय, बार्शी.
- पीएच.डी. संशोधक मार्गदर्शक, पु. अ. हो. सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर.
- सिनेट मेंबर, पु. अ. हो. सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर.
- सदस्य, मराठी अभ्यासमंडळ, पु. अ. हो. सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर.
- सदस्य, मराठी अभ्यासमंडळ, सावित्रीबाई फुले, पुणे विद्यापीठ, पुणे.
- राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर विविध शोधनिबंध प्रसिद्ध.
- ललित, वैचारिक व संशोधनात्मक २२ पुस्तके प्रकाशित.
- सामाजिक, शैक्षणिक, संशोधनविषयक विविध २२ पुरस्काराने सन्मानित.

विज्ञाक्राफ्ट

पब्लिकेशन्स अँड डिस्ट्रीब्युशन

कार्यालय -

१२९/४९८, वसंत विहार, मुळान्जे पेठ, जुना पुणे नाका, सोलापूर-४१३००१

ध्वनिधनी-०९६३७३३५५५१

ISBN 978-93-89488-48-7

9 789389 488487

Rs. 150/-

स्वयंभू तेजाची जलनी
(स्त्रीजीवन विषयीचे संकलन व संपादन)

प्रा. डॉ. भारती रेवडकर

'वरदायिनी', म. गांधीनगर

बाशी, ४१३४११

bharati.revadkar@gmail.com / ९६०४५१५५२३

प्रकाशक:

विझक्राफ्ट पब्लिकेशन्स अँड डिस्ट्रीब्युशन,

१२९/४९८, वसंत विहार, मुरारजी पेट, जुना पुणे नाका, सोलापूर- ४१३००१

भ्रमणध्वनी - ०९६३७३३५५५१, ०७०२०८२८५५२

ई-मेल - wizcraftpublication@gmail.com

मुद्रक:

पालवी प्रिंटर्स,

१२९/४९८, वसंत विहार, मुरारजी पेट, जुना पुणे नाका, सोलापूर-४१३००१

- डिसेंबर, २०२०
- ISBN: ९७८-९३-८९४८८-४८-७
- मूल्य: १५०/-

सर्व हक्क सुरक्षित (या पुस्तिकेतील प्रकाशित माहिती पूर्व परवानगी शिवाय कुठल्याही माध्यमाद्वारे पुनः प्रकाशित करता येणार नाही.)

या पुस्तकातील प्रकाशित माहिती, मते, विधान, विचार इत्यादी लेखकांचे वैयक्तिक असून लेखकांने व्यक्त केलेली मते, माहिती, विधाने, विचार, इत्यादी बाबत प्रकाशक, मुद्रक आदी सहमत असतीलच असे नाही.

तेजस्वी स्त्रीरूपे

प्रा. डॉ. भारती रेवडकर

मातृत्व
वात्सल्य
कर्तृत्व
समर्पण
पुर्णत्व

- प्रा. डॉ. भारती रेवडकर-ताकभाते.
- एम्.ए. (इंग्रजी), एम्.ए. (मराठी), एम्.ए. (इतिहास), एम्.एड., एम्.फिल., पीएच.डी., नेट.
- प्रोफेसर व मराठी विभागप्रमुख, पदवी व पदव्युत्तर विभाग, पीएच.डी. संशोधन सुविधा केंद्र, श्री शिवाजी महाविद्यालय, बार्शी.
- पीएच.डी. संशोधक मार्गदर्शक, पु. अ. हो. सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर.
- सिनेट मेंबर, पु. अ. हो. सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर.
- सदस्य, मराठी अभ्यासमंडळ, पु. अ. हो. सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर.
- सदस्य, मराठी अभ्यासमंडळ, सावित्रीबाई फुले, पुणे विद्यापीठ, पुणे.
- राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर विविध शोधनिबंध प्रसिद्ध.
- ललित, वैचारिक व संशोधनात्मक २२ पुस्तके प्रकाशित.
- सामाजिक, शैक्षणिक, संशोधनविषयक विविध २२ पुरस्काराने सन्मानित.

विज्ञाक्राफ्ट

पब्लिकेशन्स अँड डिस्ट्रीब्युशन

कार्यालय -

१२९/४९८, वसंत विहार, मुरारजी पेठ, जुना पुणे नाका, सोलापूर-४१३००१
भ्रमणध्वनी- ०९६३७३३५५५१

ISBN 978-93-89488-49-4

9 789389 488494

Rs. 140/-

तेजस्वी स्त्रीरूपे

(स्त्रीजीवन विषयीचे संकलन व संपादन)

प्रा. डॉ. भारती रेवडकर

'वरदायिनी', म. गांधीनगर

बाशी, ४१३४११

bharati.revadkar@gmail.com / ९६०४५१५५२३

प्रकाशक:

विझक्राफ्ट पब्लिकेशन्स अँड डिस्ट्रीब्युशन,

१२९/४९८, वसंत विहार, मुरारजी पेट, जुना पुणे नाका, सोलापूर- ४१३००१

भ्रमणध्वनी - ०९६३७३३५५५१, ०७०२०८२८५५२

ई-मेल - wizcraftpublication@gmail.com

मुद्रक:

पालवी प्रिंटर्स,

१२९/४९८, वसंत विहार, मुरारजी पेट, जुना पुणे नाका, सोलापूर-४१३००१

- डिसेंबर, २०२०
- ISBN: ९७८-९३-८९४८८-४९-४
- मूल्य: १४०/-

सर्व हक्क सुरक्षित (या पुस्तकेतील प्रकाशित माहिती पूर्व परवानगी शिवाय कुठल्याही माध्यमाव्दारे पुनर् प्रकाशित करता येणार नाही.)

या पुस्तकातील प्रकाशित माहिती, मते, विधान, विचार इत्यादी लेखकांचे वैयक्तिक असून लेखकांने व्यक्त केलेली मते, माहिती, विधाने, विचार, इत्यादी बाबत प्रकाशक, मुद्रक आदी सहमत असतीलच असे नाही.

83	Dr. Vijayanad Shivalal Nimbalkar	Study of Effectiveness of Trataka Yoga on Pernayam of Junior College Archery Player in Solapur District.	Communication and Technology for Trade, Commerce management, Leadership and Governance	2020	9789388 - 671149
----	----------------------------------	--	--	------	------------------

Communication and Technology for Trade, Commerce, Management, Leadership and Governance

Study of Effectiveness of Trataka, Yoga on Performance of Junior College Archery Players in Solapur District

Vijayanand Shivalal Nimbalkar

Introduction

Archery is the art, sport, practice or skill using bow to shoot arrows. The word comes from the Latin arwos. Historically archery has been used for the hunting and combat. In modern times, it is mainly a competitive sport. This sport requires skills of precision, control, focus, repetition and determination. It requires concentration on one target point so the archery needs calm and composed mind condition into For that Trataka is the best exercise that is the best method of meditation that involves staring at a single point such as a small object, black dot or candle, flame. It is said to bring energy to the third eye and promotes various psychic abilities. It is said to bring energy to the third eye and promotes various psychic abilities. It is also said that control of the blink reflex stimulates the Pinnacle gland. Trataka is said to enhance the ability to concentrate. It increases the memory power and brings mind to state of awareness attention and focus. So that trataka maybe useful in the sport of archery.

The standard convention on teaching archery is to hold the bow depending upon eye dominance. A smoother and more fluid release of the string will produce the most consistently repeatable shots and there fore may provide grater accuracy of the arrow flight. Either eye can be used for

Vijayanand Shivalal Nimbalkar
Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi

84	Dr. Ravikant Shinde	navvodotaar mahanagariye kathethial samaj chitran	साहित्य समाज आणि संस्कृती	2020	978-93-95226-24-3
----	---------------------	---	---------------------------	------	-------------------

MAH MUL/D3051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

January 2020
Special Issue-01

031

06

यकप्रधान आहेत. नायकांच्या नेतृत्वामुळे त्यांना समाजाने केले पाठबळ हा त्यांच्या लेखनाचा गाभा आहे. मुळे वाचकांचे आदर्श बनले आहे. लढता लढता प्यात आणि मरणयातही त्यांचा जय आहे. ते वनाप्रधान आहे. त्यांचे युध्दच मुळी विषम शक्तीशी हे. त्यांच्या एका एका पात्रात आत्मविश्वास जबरदस्त हे. सान्या वागण्यात अन्यायाला वाचा फोडण्याचे बांना न्याय मिळवून देण्याचे श्रीमंताना जबर बसवून णीवर आपून वेडीला धरून प्रसंगी ही दौलत बांमध्ये वाटण्याचे सामाजिक भात्यांचे सूत्र आहे. व त्यांच्या साहसाचा मूलमंत्र आहे. सारे नायक गाजाने आपल्या टाचेखाली भरडलेले आहेत. म्हणूनच गाजातील सर्वभेदी प्रतिगामितेशी, पारतंत्र्याशी त्यांनी ह्शक्तीनिशी उभा दावा मांडला आहे.

नव्वदोत्तर महानगरीय कथेतील समाज चित्रण

प्रा.डॉ. रविकांत शिंदे
सहाय्यक प्राध्यापक, मराठी विभाग,
श्री शिवाजी महाविद्यालय, बारशी.

प्रस्तावना :-

मराठी साहित्याच्या विकासात विविध कालखंडातील सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, राजकीय स्थित्यंतरांनी नेहमीच महत्त्वाची भूमिका बजावलेली दिसून येते. साहित्याच्या निर्मिती प्रक्रियेवर वंश, काळ आणि परिस्थितीचा फार मोठा प्रभाव असतो, हे तेनचे निरीक्षण बहुतांश अचूक ठरताना दिसते. कारण कुठलाही लेखक त्याच्या भोवतालच्या अनेक सामाजिक घटकांनी नियंत्रित अथवा प्रभावित झालेला असतो. विशिष्ट कालखंडातील समाजाची ध्येयधोरणे, रूढी-परंपरा, प्रेरणा-प्रवृत्ती कोणत्या आहेत यावरच साहित्यप्रकाराला विशिष्ट दिशा लाभताना दिसून येते.

१९९० पर्यंत आधुनिक युगाचा अस्त झाला व १९९० नंतर उत्तराधुनिक कालखंडाची सुरुवात झाली असे मानण्यात येते. १९९० नंतरच्या कालखंडात भारताने स्वीकारलेल्या मुक्त अर्थव्यवस्थेने सर्वच क्षेत्रात जागतिकीकरणाचा प्रवेश झाला. व्यापारासाठी विविध देशांनी एकमेकांना सिमाविरहित बनवत, एकमेकांच्या भूमीत कायदेशीररीत्या खुलेपणाने व्यापार करण्याची व्यवस्था या माध्यमातून निर्माण केली. वरवर पाहतांना आपणाला ही प्रक्रिया खूप सरळ, सोपी आणि व्यापारी वाटते. परंतु तितकीच ती गुंतागुंतीची, जटिल आणि सामाजिक, सांस्कृतिक परीघांना छेद देणारी असलेली दिसून येते.

१९९० च्या कालखंडात मानवी समाजाला आंतबाह्य व्यापलेल्या जागतिकीकरणाचे परिणाम साहित्याच्या निर्मिती प्रक्रियेवरही होवू लागले. साहित्याच्या सर्वच प्रकारांत त्याचे बरे-वाईट परिणाम जाणवू लागले. जागतिकीकरणाचे आणि त्यामुळे बदललेल्या वास्तवाचे दूरगामी परिणाम मराठी कथेवरही मोठ्या प्रमाणात झाले. मराठी कथेच्या अभिव्यक्ती वैशिष्ट्यांमध्ये, आशयसूत्रांमध्येही मोठ्या प्रमाणात बदल झाला. प्रस्तुत शोधनिबंधाच्या माध्यमातून नव्वदोत्तर महानगरीयकथेतील समाज चित्रणाविषयी जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे.

अण्णाभाऊ जवळ अनुभवाचे समृद्ध भांडार नजरेला जीवनात येणाऱ्या अनुभवाला नाट्यची गीव होती. त्यांनी दाखियाच्या डोळ्याशी डोळा वीत उभा जन्म काढला. त्यातूनच वास्तवदर्शी इत्यनिर्मिती त्यांच्या हातून निर्माण झाली. त्यांचे इत्य एकाच वेळी वेध लावते आणि चेतवतेही.

रि ग्रंथ सूची :

१. अण्णा भाऊ साठे — 'आघात' विद्याथीगृह प्रकाशन, पुणे
२. चित्रा — अण्णाभाऊ साठे — आ. पहिली, नवमहाराष्ट्र प्रकाशन, १९५१ पृ. ६
३. अण्णा भाऊ साठे — वारणेच्या खोऱ्यात, आ. पहिली, १९५१ — अर्पण पत्रिका
४. अण्णा भाऊ साठे — 'फकीरा' नवमहाराष्ट्र प्रकाशन आ. ७ वी १९७४ कैफियत.
५. अण्णा भाऊ साठे — 'वैजयंता' मॅजिस्टिक बुक स्टॉल आ. ४ वी १९७८ प्रस्तावना
६. अण्णा भाऊ साठे — 'माकडीचा माळ' मॅजिस्टिक प्रकाशन मुंबई

□□□

यादार्त : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 6.021(IJLIF)

85	Dr A M Fartade	Hold fast organs of cestode parasites in Gallus gallus domesticus in their histopathological changes in host	Review of Research	2020	2249-894X
----	----------------	--	--------------------	------	-----------

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X
 IMPACT FACTOR : 5.7631(UIF)
 VOLUME - 9 | ISSUE - 6 | MARCH - 2020

HOLD FAST ORGANS OF CESTODE PARASITE IN *GALLUS GALLUS DOMESTICUS* AND THEIR HISTOPATHOLOGICAL CHANGES IN HOST

Asawari Fartade and Ravindra Chati
 Department of Zoology, Shri Shivaji Mahavidyalya, Barshi.

ABSTRACT :

Present study deals with the hold fast organs and pathological changes in cestode parasites in *Gallus gallus domesticus* from Solapur and Osmanabad dist (M.S) India. Hold fast organs of tapeworm are important for attachment and adhesion. Scolex is the hold fast organ which is present at anterior end of parasite. Morphology and dimensions of Hold fast organ important in the identification. Present study deals with hold fast organs of *Gallus gallus domesticus* and pathological changes caused due to parasitic infection collected from Solapur and Osmanabad dist (M.S) India.

KEY WORDS: Holdfast organs, cestode, *Gallus gallus domesticus*, Histopathology, Solapur and Osmanabad.

INTRODUCTION:

Cestodes are endoparasite of vertebrates from fishes to mammals. Infection of cestodes leads to anemia complications and protracted illness. Parasite represents an important component of natural community. India recorded the fastest growth rate in poultry meat production during 1985 -1995 with a growth rate about 18% per annum which perhaps, no other country or agro industry in the world has recorded, during that period. The birds are one of the components of the food cycle in ecology. They provide not only the delicious but also nutritious food in the form of flesh to human being.

The parasitic infection in chicken has considerable economic importance as it cause reduction in growth and weight loss, decrease in egg production, predation and mortality. Histopathology references to the microscopic examination of tissue affected by disease. Naturally it is important to study this relationship, not because of their parasitological value but for the relative existence of mankind. This study will help to observe pathological condition of host.

MATERIAL AND METHOD:

Taxonomy: Cestode parasites were collected from intestine of *Gallus gallus domesticus* from Solapur and Osmanabad dist (M.S.) India. Cestodes are preserved in hot 4% formalin, stained in Haematoxylin and Borax carmine mounted in D.P.X . Microphotograph were taken with digital camera and identification is done with the help of Yamaguti (1959).

Histopathology: For the histopathological study, intestine of *Gallus gallus domesticus* were dissected to observe the rate of infection. Some fishes were found to be infected and some normal. Both infected and normal hosts intestine were dissected and fixed in Bouin's fluid to study histopathological changes. The fixative inhibits the post mortem changes of the tissues. Then tissues were washed, dehydrated through alcoholic grades, cleared in xylene and embedded in paraffin wax (58-62°C).

The blocks were cut at 7µ and slides were stained in Eosin Haematoxylin double staining method. Best slides or sections were selected and observed under the microscope for histopathological study.

86	Dr. Bhanje Vijaykumar Pralhadrao	Rajashri Chattatrapati Shahu Maharajanchi Strimukti chalval.	International Level Journal.	2020	2319- 9318
----	--	---	---------------------------------	------	------------

87	Dr. Waghmare Vishnu Babruvan	Lokshahir Annabhau Sathe yanchya sahitayala Ambedkarvadache valay	Role of Sahityaratna Annabhau Sathe in Nationbuilding	2020	978-81- 947698-3-5
----	------------------------------------	---	--	------	-----------------------

August 2020. ISBN 978-81-947698-3-5
Role of Sahityaratna Annabhau Sathe in Nation building

लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्याला आंबेडकरवादाचे वलय - एक सामाजिक
दृष्टीकोन

प्रा. डी. के. रसाळ' प्रा. डॉ. विष्णु बी. वाघमारे'
1. लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, जि. सोलापूर
2. श्री. शिवाजी महाविद्यालय, बार्शी, जि. सोलापूर

प्रस्तावना :

लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांचे (१ ऑगस्ट २०२०) जन्मशताब्दी वर्ष असून साहित्यरत्न, जगविख्यात लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्य विश्वाचा विचार करता त्यांच्या साहित्याला आंबेडकरवादाचे वलय असलेले दिसून येते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या समाजपरिवर्तनाच्या चळवळीला लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्यावर व समाज मनन प्रभाव असलेला दिसून येतो. डॉ. आंबेडकर यांचे आधुनिक विचार व अण्णाभाऊनी लिहिलेल्या अनेक कादंबऱ्या ह्या लौकिक अर्थाने समाजमन, चालीरीती, रूढी-परंपरा, जातीयता व अस्पृश्यता बदलणाऱ्या दिसून येतात. म्हणूनच, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या परिवर्तनवादी विचाराचा प्रभाव अण्णाभाऊंच्या साहित्यावर असून आंबेडकरी चळवळीचा एक धागा म्हणजेच अण्णाभाऊंचे परिवर्तनवादी साहित्य आपणास दिसून येते. जसे की, साहित्य हे समाजरूपी आरसा असून त्या आरसात आपण रोज पाहत असतो. व त्यातून आपण एक विशिष्ट प्रेरणा आत्मसात करीत असतो. म्हणूनच अण्णाभाऊंच्या समग्र साहित्यातून आंबेडकरी विचाराचा प्रभाव व एक परिवर्तनवादी विचार दिसून येतो. तेव्हा अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्याला आंबेडकरवादाचे वलय असल्यामुळे या दोघांचे नाते विचारांच्या बाबतीत महत्त्वाचे व अभंग होते. हे नाते कोणालाही समाजमनाच्या पटलावर पुसता येणार नाही. तेव्हा त्यांच्या जन्मशताब्दी निमित्त अण्णाभाऊंचे साहित्य व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार या निमित्ताने सर्वांना समजावे व कळावे व त्यातून या दोन महापुरुषांच्या विचारांची कास धरावी व आंबेडकरी चळवळ नेटाने पुढे जावी. हाच या संशोधनाचा मुख्य उद्देश आहे.

आंबेडकरवादाची पार्श्वभूमी :

आंबेडकरवाद हा समाज जीवनाच्या सर्वच स्तराचा व पैलूचा विचार करीत असतो. तेव्हा हे आंबेडकरी तत्वज्ञान समजून घेण्यास आपणास त्या सर्वच बाजू समजून घ्याव्या लागतात. आंबेडकरवादा आधी या समाजात जे समाज सुधारणावादी सामाजिक क्रांतीचे तत्वज्ञान आणि समाज चिंतनपर विचार निर्माण झाले. त्या विचारांची परंपरा हा आंबेडकरवादाचा पाया आहे. या सामाजिक क्रांतीच्या चिंतनावर आंबेडकरवाद आपली क्रांतीशील विचारांची मशाल पेटवत असतो. जसे की, या देशात बौद्धधर्म उदयास आला. त्याने ईश्वर व धर्माचे कर्मकांड नाकारले. तसेच अस्पृश्यता व जाती नाकारल्या. परंतु, या धर्माच्या प्रमुख प्रचारकांनी ह्या तसा क्रांतीकारी व्यवहारिक सामाजिक बदल घडवून आणण्याचे महत्त्वपूर्ण कार्य केले नाही. ते कार्य फक्त डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारसरणीने केले. जसे की, दलित साहित्याच्या स्वरूपातून आंबेडकरवाद कसा अवतरला आहे. १. हा आंबेडकरवाद हा समाज जीवनाच्या सर्व स्तरावर आणि पैलूचा कसा विचार घांडतो हे जाणून घेतल्या शिवाय मातंग समाजाला आंबेडकरवाद समजून शकणार नाही. त्यामुळे मातंग समाजाला खरा आंबेडकरवाद समजावा व त्यांनी आंबेडकरवाद स्वीकारावा त्यासाठी या चिंतनाची आज या समाजाला खरी गरज आहे. या देशात जातीयव्यवस्था, भांडवलशाही व्यवस्थेवर आधारित सामाजिक, आर्थिक शोषण व स्त्री दास्य यासारख्या समस्या कायम राहतील. तोपर्यंत आंबेडकरवाद येथे अस्तित्वात राहिल व त्याची गरजही कायम राहिल. म्हणजे प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षरित्या या समाजातून जातीवाद, सामाजिक शोषण संपुष्टात आलेला नाही. आणि ते संपुष्टात आणण्यासाठी आजही देशाला आंबेडकरवादाची पार्श्वभूमी पाहणे आवश्यक आहे. २. आंबेडकरवादी दृष्टीक्षेपातून अण्णाभाऊंचे साहित्य:

अण्णाभाऊंचे केवळ समग्र काव्य वाङ्मयावरच नव्हे तर, त्यांच्या एकूणच वाङ्मयावरील मार्क्सवादाचा प्रभाव हा सहजसहजी लक्षात घेणारा व उदून दिसणारा आहे. आंबेडकरांचा प्रभाव मात्र शोधावा लागतो. व तो यातून सापडतो. त्यांच्या समग्र वाङ्मयात

88	Dr. Waghmare Vishnu Babruvan	Dr. Babasaheb Ambedkaranche Jamin Hakkasambhandhi Bhumika va Margadarshan	Vidyawarta (Peer-Reviewed International)	2020	2319-9318
----	------------------------------	---	--	------	-----------

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

February 2020
Special Issue-03

048

14

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जमीन हक्कासंबंधी भूमिका व मार्गदर्शन

डॉ. वाघमारे विष्णू बब्रुवान
प्रोफेसर व इतिहास विभाग प्रमुख,
श्री शिवाजी महाविद्यालय, बाशौ, जि. सोलापूर

प्रास्ताविक :-

या देशातील सामाजिक विषमतेमुळेच सुरुवातीला सामाजिक चळवळीच्या माध्यमातून सामाजिक क्षेत्रात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी असामान्य कर्तृत्व केले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व या देशातील आंबेडकरी चळवळ स्वातंत्र्य, समता व बंधुता या तत्त्वासाठी सातत्याने संघर्ष करीत होती. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना या देशात ज्याप्रमाणे सामाजिक समता अभिप्रेत होती, त्याच प्रमाणे आर्थिक समता सुद्धा अभिप्रेत होती. आंबेडकरी चळवळीने सामाजिक समतेच्या लढ्यात आग्रक्रम दिला कारण त्यांची अशी धारणा होती की सर्व प्रकारच्या क्रांत्यांच्या आगोदर सामाजिक क्रांती होणे आवश्यक आहे, असे असले तरी, आर्थिक कार्यक्रमाकडे मात्र आंबेडकरी चळवळीने केंद्राचे दुर्लक्ष केलेले नाही. आंबेडकरी चळवळीने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या ह्यातीत भूमिहीन शेतमजुरांच्या समस्येवर इ.स. १९५४ मध्ये मराठवाडयात आणि बाबासाहेबांच्या महापरिनिर्वाणा नंतर दादासाहेब गायकवाड यांच्या नेतृत्वाखाली महाराष्ट्रात व देशपातळीवर सत्याग्रह केले आहेत. त्यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जमीन हक्कासंबंधीचे विचार भूमिका मार्गदर्शन ठरता दिसतात. म्हणून त्यांच्या जमीन हक्कासंबंधीची भूमिका व मार्गदर्शन यांचा शोध घेणे महत्त्वाचे ठरते.

संशोधनाची उद्दिष्ट्ये :-

१. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या जमीन हक्कासंबंधी भूमिकेचा अभ्यास करणे.
२. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या जमीन हक्कासंबंधी मार्गदर्शनाचा अभ्यास करणे.
३. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा आर्थिक दृष्टीकोन अभ्यासणे.

संशोधन पध्दती :-

प्रस्तुत विषयाच्या संदर्भात संशोधनासाठी प्राथमिक व दुय्यम साधनांचा वापर करण्यात आला आहे. तसेच या विषयाच्या

अनुशंगाने विविध ग्रंथ साहित्याचा, वृत्तपत्रे, मासिके, याचा वापर करण्यात येऊन ऐतिहासिक व विश्लेषणात्मक संशोधन पध्दतीचा वापर करण्यात आला आहे.

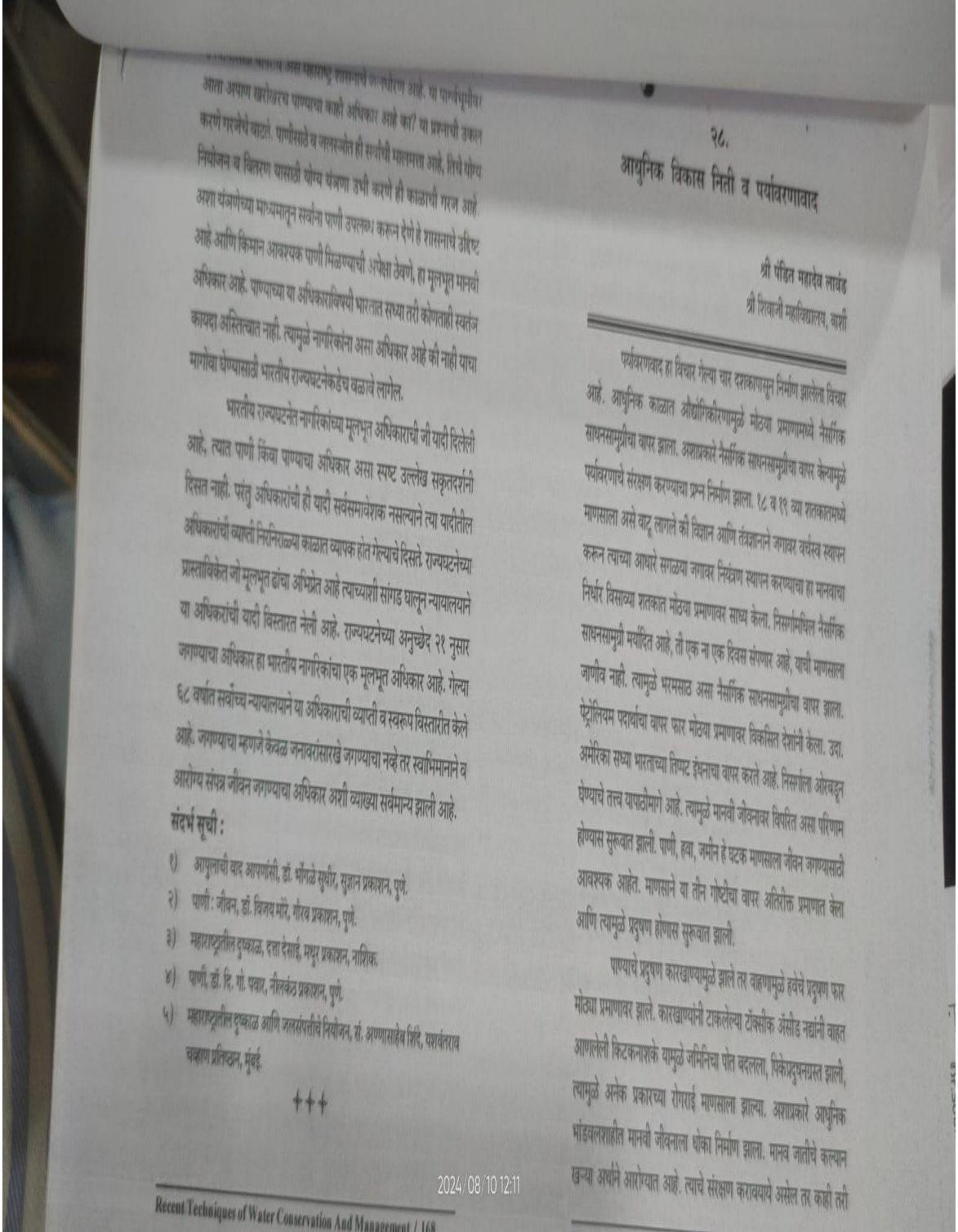
जमीन हक्कांसंबंधी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भूमिका व मार्गदर्शन :-

आंबेडकरी चळवळीची सुरुवात महाडाच्या चवदार तळ्यावरील दोन सत्याग्रहाने झाली. ह्या दोन्ही सत्याग्रहात दादासाहेब गायकवाड हे नाशिकच्या कार्यकर्त्यांसह सक्रीय सहभागी होते. दि.१९ मार्च १९२७ च्या पहिल्या सत्याग्रहातील अध्यक्षीय भाषणात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणाले, "दुसरा धंदा मी जो आपणास सुचविला आहे तो शेती आहे. हा धंदा सुचविण्यात माझा हेतू असा आहे की, आपल्या असपुश्य वर्गांनी आर्थिकदृष्ट्या स्वतंत्ररितीने जीवित घालविण्याची व्यवस्था करावी. शेती विकत घेणे हे असपुश्य लोकांना कदाचित कठीण जाईल. पण जंगल खात्याच्या कितीतरी पडीक जमिनी आहेत. त्यांना जर असपुश्य वर्गांच्या माणसाने मागणी केली तर त्याला त्या मिळण्यासारख्या आहेत." ठाणे जिल्ह्यातील कसारा या ठिकाणी भरलेल्या एका परिषदेमध्ये भाषण करताना डॉ. आंबेडकरांनी इतर अनेक महत्त्वाच्या विषयांबरोबरच असपुश्यांच्या जमीन मालकीच्या संदर्भात सांगितले की, "महारांना जमिनी नाहीत, याचे कारण इतर लोकांनी घेतल्या म्हणून, असपुश्यांना नोकऱ्या नाहीत याचे कारण इतर लोकांनी त्या लुबाडल्या म्हणून दैवावर भरवसा ठेवून नका. जे काम करावयाचे असेल ते आपल्या मनाटाच्या जोराने करा."

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे इ.स.१९३५ मध्ये धर्मातराच्या प्रश्नावर विचार करण्यात गंभीरपणे गुंतले असले तरी इतर क्षेत्रातील त्यांची कामेही चालूच होती. कुलाबा जिल्ह्यातील 'चरी' ह्या गावी शेतकऱ्यांची एक परिषद त्यांच्या अध्यक्षतेखाली भरली होती. त्या परिषदेतील भाषणात शेतकऱ्यांच्या मनावर त्यांनी ठसविले की, "जमीनदारांच्या सुखात त्यांच्या दुःखाची मुळे होती. म्हणून त्यांनी शेतकऱ्यांवर लादलेल्या गुलामगिरी विरुद्ध चळवळ उभारली पाहिजे." इ.स. १९३५ मधील डॉ. आंबेडकरांच्या धर्मातराच्या घोषणेसारा देश हादरला. या धर्मातराच्या घोषणेमुळे त्रावणकोर संस्थानाच्या ताब्यात असलेली १,६०० देवळे असपुश्यांना खुली केली या घटनेचा परिणाम पंडित नेहरु यांच्या मनावरही झाला. त्रावणकोरचा जाहिरनाम्याविषयी बोलाना पंडित नेहरु म्हणतात की, "असपुश्यां प्रश्न हा मूळातच भूमिहीन वर्गांचा आर्थिक प्रश्न आहे. जाहिरनाम्यामुळे जे नवीन वातावरण निर्माण झालेले आहे. ते लोकांमनावर दूरवर परिणाम घडवून आणिले. त्यामुळे असपुश्यांचा आर्थिक प्रश्न सोडविण्यास सहाय्य होईल असे मला वाटते." सप्टेंबर १९

विद्यावाता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 7.041(IJIF)

89	Dr. Lawand Pandit Mahdeo	Adhunik vikaasni v paryavaranaad	Vidyawatra	2020	2319 9318
----	--------------------------------	-------------------------------------	------------	------	-----------

90	Dr. Lawand Pandit Mahdeo	डॉक्टर आंबेडकरांचे राज्य समाजवादाबाबत विचार	Vidyawatra	2020	2319 9318
----	--------------------------------	--	------------	------	-----------

FILE

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawatra®
Peer-Reviewed International Publication

February 2020
Special Issue-05

0124

34

**डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची राज्य-
समाजवादाबाबतचे विचार**

प्रा. लावंड पंडित महादेव
राज्यशास्त्र विभाग,
श्री शिवाजी महाविद्यालय बारशी

राज्य-समाजवाद ही पाश्चात्य संकल्पना आहे. उत्पादन साधनाच्या मालकीमध्ये व वापरामध्ये आणि अर्थव्यवस्थेवरील नियंत्रणामध्ये राज्यसंस्थेचा मोठ्या प्रमाणावरील सहभाग. राज्याचा समाजवादात राज्याच्या भांडवलशाही प्रमाणेच अर्थव्यवस्थेत राज्यसंस्थेचा मोठ्या प्रमाणातील हस्तक्षेप असतो. या प्रकारच्या व्यवस्थेत खाजगी मालकीच्या तत्वाऐवजी सामाजिक मालकीच्या तत्वाचा पुरस्कार केलेला असतो. एकोणिसाव्या शतकातील फेब्रियन समाजवादी व इतर समाजवादी हा शब्दप्रयोग करतात. त्याचबरोबर साम्यवादी राज्य हे प्रमुख नियंत्रण असणारी भांडवलशाही अर्थव्यवस्था व राज्य सर्वोच्च असणारी समाजवादी व्यवस्था यांच्यात

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी संसदीय लोकशाहीचा पुरस्कार केला होता. संसदीय लोकशाहीच्या पुरस्काराबरोबरच डॉ. आंबेडकर यांनी समाजवादाचा पुरस्कार केलेला आढळून येतो. त्यामुळे डॉ. आंबेडकर यांना समाजवादाचे पुरस्कर्ते होते असे म्हटले जाते. डॉ. आंबेडकरांची समाजवादी विचारसरणी राज्यसमाजवादी विचारसरणीशी जुळणारी आहे असे दिसून येते. राज्यसमाजवादी विचारसरणी नविन समाजव्यवस्था आणि नविन अर्थव्यवस्था स्थापन करण्यासाठी क्रांतिकारक अग्न अत्याचारी उपाय योजनांची आवश्यकता नसते असे मानते. राज्यसमाजवादाच्या मते असा बदल शांततापूर्व आणि घटनात्मक मार्गाने हळूहळू आणि क्रमाक्रमाने घडवून आणला पाहिजे असे राज्यसमाजवादी विचारप्रणाली सुचविते. राज्यसमाजवादाच्या मते समाजामध्ये या प्रकारच्या तत्वज्ञानाबद्दल व सुधारणांबद्दल आयड व श्रद्धा निर्माण करण्यासाठी शिक्षण व प्रचार या मार्गाचा वापर केला पाहिजे. राज्यसमाजवादी विचारप्रणाली मान्य असणारे प्रतिनिधी

बाबासाहेबांनी लोकशाहीविषयी मत व्यक्त करताना प्रगल्भ लोकशाहीची संकल्पना विशद केली. त्यासाठी राजकीय लोकशाही बरोबरच सामाजिक लोकशाही निर्माण होणे गरजेचे आहे. सामाजिक लोकशाही अस्तित्वात आल्यास शोषणमुक्त समाज आणि भयमुक्त यातावरण निर्मिती होऊन प्रत्येकाला स्वतःचा विकास करण्याची संधी मिळते.

संदर्भ

1. खैरमोडे चा.भ.- डॉ. भिमराव रामजी आंबेडकर, चरित्र, खंड- १ ते १२.
2. क्षिरसागर आर.के.- भारतीय रिपब्लिकन पक्ष.
3. गायकवाड दत्तात्रय- डॉ. आंबेडकरांचे तत्त्वज्ञान, आशय व विश्लेषण.
4. पवार ज. वि.- आंबेडकरोत्तर आंबेडकरी चळवळ.

□□□

विद्यावातः Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 7.041(IJIF)

Scanned with CamScanner

2024/08/10 12:09

91	Mr. Londhe Samadhan Vitthal	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जातिअंतासंबंधी विचार	विद्यावार्ता	2020	2319 9318
----	-----------------------------------	---	--------------	------	-----------

160

February 2020
Special Issue-02 0116

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

MAH MUL/D3051/2012
ISSN: 2319 9318

समाजशास्त्र दलित लेखकांचे पहिले साहित्य संमेलन
भारते. त्यामुळे दलित समाजातील प्रतिभावान तरुणांनी
ओळख समाजाला झाली.

शिक्षणामुळे ज्ञानगंगा प्रत्येक घरात गेली.
प्रत्येकाला आपला विकास समाजायला लागला व
समाजात संभेदन होतू लागले. यामुळेच समाजाचा
सर्वांगीण विकास होण्यास मदत मिळाली. डॉ.
आंबेडकरांमुळे त्यांच्या विचारांमुळे दलित समाजातील
लोकांनर आपल्या वैचारिक गुलागिची जाणिव झाली.
हा समाज शिक्षणाकडे वळला व आपला विकास
साधण्याच्या कार्यात गुंतला गेला.

सारांश :-
भारतीय समाज आज प्रगतीकडे वाटचाल करत
आहे. आपल्याच संस्कृतीची नव्याने ओळख करून
घेत आहे. शिक्षणाचा वारसा पुढे नेण्याचे ध्येय आजची
पिढी जोपासत आहे. ध्येयाशिवाय साध्य नाही. याची
जाणिव आज त्यांना झाली आहे. पण या जाणिवेसाठी
अनेकांनी कष्ट सोसले आहेत. हालअपेष्टा सहण केल्या
आहेत समाजाचा रोष पत्करला आहे. तरीदेखिल
शिक्षणाची कास सोडली नाही. छ.शाहु महाराज, म.
फुले, म. कर्वे, भाऊराव पाटिल, सावित्रीबाई, डॉ.
आंबेडकर या आणि अशा अनेक विचारवंतांनी आपल्या
समाजाला शिक्षणाशिवाय दुसरे कोणीच तारू शकणार
नाही हेच वारंवार सिद्ध करण्याचा प्रयत्न केला व
आपण समाजाचा विकास केला तरच आपण स्वतःचा
विकास करू शकू हे या विचारवंतांनी सर्व समाजातील
लोकांनी पटवून दिले. या अशा थोर विचारवंतांचे
विचार आजही समाजाला दिशा देण्याचे कार्य करत
आहेत.

संदर्भ ग्रंथ :-
१. आंबेडकरांचे शैक्षणिक विज्ञान - डी. वाय.
हंडेकर
२. डॉ. आंबेडकरांचे गौरव ग्रंथ - दया पवार
३. म. फुले यांचे १०१ मौलिक विचार - नागनाथ
कोतापल्ले
४. म. ज्योतिबा फुले चरित्र - धनंजय कीर
५. म. फुले, राजर्षी शाहु आणि वैचारिक प्रवास
- हरिभाऊ पगारे
६. राजर्षी शाहु गौरव ग्रंथ - डॉ. रमेश जाधव

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे
जातिअंतासंबंधी विचार

श्री समाधान विठ्ठल लोढे
सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग
श्री शिवाजी महाविद्यालय, बारशी

गोपवारा :-
भारताला सर्वक्षेत्रात प्रगती घडवायची असेल
तर महामानवांचे विचार आत्मसाद करवे लागतील.
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी विचारांच्या माध्यमातून
परिवर्तनवादी समाज निर्माण करवे लागेल. त्यांच्या
विचारांचे आपण जर पालन केले तर भारत महासत्ता
होण्यास वेळ लागणार नाही. आपला देश महासत्ता
होण्यामधील प्रमुख अडथळ म्हणजे जातीवाद आहे.
हा जातीवादाचा अंत करण्यासाठी डॉ. आंबेडकरांच्या
विचारांचा आधार घ्यावा लागेल. तसेच ध्येयक्षेत्राचे
आखणी व अंमलबजावणी करावी लागेल. तरच आपला
देश विकसित होईल.

प्रस्तावना :-
डॉ. आंबेडकर हे सामाजिक सुधारणांचे क्रांतीशील
विचारवंत होते. प्रकांड कायदे तज्ञ, थोर समाज सेवक
होते. डॉ. आंबेडकरांचे जीवन अलौकिक व अनन्य
साधारण असे होते. भारतातील दीन, दलित व
अस्पृश्यताच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक तसेच
राजकीय जीवनात परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी
सामाजिक, संबंधाची पुनर्रचना करण्यासाठी प्रयत्न केले.
डॉ. आंबेडकरांनी कोटपावधी दलित जनतेच्या मनात
स्वाभिमान जागृत करण्याचा यशस्वी प्रयत्न केला.
उपेक्षित समाजाच्या मनात वैचारिक क्रांती घडवली.
उद्देश :-
१. जाती व्यवस्थेचा अभ्यास करणे.
२. डॉ. आंबेडकरांनी जातीव्यवस्थेची केलेल्या
विश्लेषणाचा अभ्यास करणे.
३. समाज व्यवस्थेचा अभ्यास करणे.
४. जातीव्यवस्थेच्या सद्यस्थितीचा अभ्यास
करणे.

विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 7.041(IJIF)

2024-08-10 11:30

92	Mr. Londhe Samadhan Vitthal	भारतीय परराष्ट्र धोरणाचे आधारस्तंभ : पंडित नेहरू	Nibandhan Mala	2020	2277-2359
----	-----------------------------------	---	----------------	------	-----------

Nibandha Mala (UGC CARE Journal)

ISSN 2277-2359
Vol-12-Issue-03
March 2020

भारतीय परराष्ट्र धोरणाचे आधारस्तंभ : पंडित नेहरू

श्री समाधान त्रिवेदल लोडे

सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग

श्री शिवाजी महाविद्यालय, बार्शी

मोबाईल नंबर ९९२१६१५०९३

सोपनवरा :-

सध्याच्या आंतरराष्ट्रीय राजकारणामध्ये भारतीय परराष्ट्र धोरणास महत्वाचे स्थान प्राप्त झाले आहे. स्वतंत्र भारताची विकसित वाटचाल सुखकर करण्याची जबाबदारी ही तात्काळीन पंतप्रधान पंडित नेहरू यांच्याकडे होती. पंडित नेहरू यांनी ही जबाबदारी यशस्वीपणे पूर्ण केल्याचे दिसून येते. पंडित नेहरूंचे नेतृत्व ही भारतासाठी एक महत्वपूर्ण घटना होय. लोकशाही, समाजवाद, विज्ञान, तंत्रज्ञानविकास, अखंडता यांच्या गुळगुळीत प्राचीन भारतीय संस्कृती, विविधता आणि धर्म निरपेक्षता विचार हे सारे जसजसे नेहते. देशाचे परराष्ट्र संबंध कसे असावेत याचा ही आकृतीबंध नेहरू यांनी निर्माण केला असल्याचे दिसते.

प्रस्तावना :-

दुसऱ्या महायुद्धानंतरच्या कालखंडात तिसऱ्या जगातील स्वतंत्र राष्ट्रांसमोर अनेक आव्हाने होती. तसेच य कालखंडातला शीतयुद्धाचा कालखंड म्हणून ही ओळखला जातो. अमेरिका आणि सोव्हिएत रशियाच्या विभिन्न शक्ति केंद्रांच्या आधारे जगाचे पूर्व आणि पश्चिम असे विभाजन सुरू होते. याकालखंडात आर्थिक आणि सूरवाविकासाच्या निर्माण झालेला तणाव होता. अशियाई, अफ्रिका खंडातील राष्ट्रांनी राजकीय स्वातंत्र्य टिकविण्यासाठी तसेच आर्थिक पाठव निर्माण करण्याची गरज भागविण्यासाठी निर्मिती केली. अशा वेळी पंडित नेहरूंच्या नेतृत्वाखाली अलिप्ततावादी चळवळ सक्रियपणे पुढे आली होती. जगाच्या समोर तिसरा पर्याय म्हणून ही चळवळ सुरू असल्याने दिसून येते.

शोधनिवाराचे उद्देश :-

१. भारतीय परराष्ट्र धोरणाचे मूळ आधार शोधणे.
२. भारतीय परराष्ट्र धोरणाचे तत्वे अभ्यासणे.
३. भारतीय परराष्ट्र धोरणावर आदर्शवादी धोरणाचा प्रभाव अभ्यासणे.

सुद्धितके :-

१. पंडित नेहरू यांनी तिसऱ्या जगाचे नेतृत्व केले.
२. भारत चीन संबंधी पंचशील तत्व यशस्वी झाले.
३. आधुनिक भारताची उभारणी ही पंडित नेहरू यांनी केली आहे.

93	Mr. Londhe Samadhan Vitthal	कोविड- १९ महामारीने मानवी जीवनाचा केला कायापालट	UPA Inerdisciplinary e- Journal	2020	455-4375
----	-----------------------------------	--	---------------------------------------	------	----------

Special Issue-6, 2020 UPA National Peer-Reviewed e-journal ISSN : 2455-4375

कोविड 19 महामारीने मानवी जीवनाचा केला कायापालट

श्री समाधान विद्वठल लोंडे
सहाय्यक प्राध्यापक,
राज्यशास्त्र विभाग
श्री विवाजी महाविद्यालय,
बार्शी

गोषवारा : निसर्गाच्या चक्रेत मानवाने अवास्तव हस्तक्षेप केला असून त्याचा मानवाला नेहमी फटका बसत आला आहे. प्लेग, स्पॅनिश फ्लू या सारख्या महामारी सारखे आजाराचा प्रसार सुरू होता त्यावेळी मानवाने विज्ञानाच्या मदतीने त्यावर यशस्वीपणे मात केलेली दिसून येते. जगात अनेक महामारी येऊन गेल्या आहेत. सध्या जगात काही महिन्यांपासून कोरोना महामारीची सुरुवात झाली असून चीन मधील ह्युआन येथून प्रसारीत झालेला विषाणूने संपूर्ण मनुष्य प्राण्यांच्या जीवनावर विपरीत परिणाम झाला. कोरोना हा विषाणू संसर्गजन्य असल्यामुळे त्याचा प्रसार हा खूप जास्त आहे. सुरुवातील जगातील पाश्चात्य राष्ट्र किंवा प्रगत राष्ट्र यांचा असा भ्रम झाली की कोरोना महामारीचा सामना करण्यासाठी स्वतःची आरोग्य यंत्रणा सुराज्य आहे. आम्हाला काही होणार नाही. या गाफिल राहिल्याने इटली, अमेरिका, जर्मनी या देशात कोरोनाचे रुग्णांची संख्या ही लाखात गेली. त्याचा मृत्युदर ही दिवसागणिक वाढत गेल्याचे पाहिला निळते. या घटनांनी तर जग हादरून गेल्याचे दिसून येते. महामारी आली की तसेच विपरीत परिणाम मानवाला भोगावे लागत आहे. कोरोना महामारीने ही अनेक समस्या निर्माण केल्या आहे. या समस्यांचा बिमोड करण्यासाठी मानवाला सदैव तयार रहावे लागेल.

प्रस्तावना :

कोरोना महामारीने आर्थिक, सामाजिक, औद्योगिक, राजकीय, व्यापारी, शैक्षणिक, बेरोजगारी, दारिद्र्य, उपासमार, मानसिक स्वास्थ्य इत्यादीवर अनेक समस्या निर्माण झाल्या आहेत. या कोरोना महामारीला कसे थोपवायचे यासाठी लॉकडाऊन करणे व विलगीकरण हे प्राथमिकपर्याय पुढे आले. लोकषाही व्यवस्थेमध्ये पोलिसी यंत्रणेच्या देश ताब्यात दिल्यानंतर सरकार चालवीने सोपे जाते हे आपण पाहत आहोत. तसेच अमेरिका व चीन या देशातील व्यापारी व आर्थिक फायद्यामुळे वाद पुढे आला आहे. या दोन देशात आर्थिक महासत्ताक बनण्याच्या चढाओढ सुरू झाली आहे. या एक भाग म्हणून उदारमतवादी लोकषाही घासन संस्था व साम्यवादी घासन संस्था यांच्या कोणाची घासन यंत्रणा श्रेष्ठ व

94	Mr. Londhe Samadhan Vithal	Dr Babasaheb Ambedkar yancha samtadhisthit samajnirmiticha ladha	Sanshodhak Purwani	2020	2249-8567
----	----------------------------------	--	-----------------------	------	-----------

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचा समताधिष्ठित समाजनिर्मितीचा लढा

श्री समाधान विद्वल लॉडे

सहाय्यक प्राध्यापक

श्री शिवाजी महाविद्यालय, बाशी, जि. सोलापूर

संशोधक

गोपवारा :

आधुनिक काळातील राजकीय आणि सामाजिक व्यवस्थेमध्ये समतेच्या तत्त्वाचा आग्रह धरला जातो. समता म्हणजे सर्वांना समान पातळीवर आणण्याची प्रक्रिया नव्हे, तर विविध पातळीवरील व्यक्तिमुहात समतोल प्रस्थापित करणारी प्रक्रिया आहे. मानवी समाजाच्या इतिहासात खऱ्या अर्थाने संपूर्ण समता प्रस्थापित झालेली आढळून येत नाही. जगाची आधुनिकतेकडे वाटचाल करण्याच्या पार्श्वभूमीवर मानवी हक्कांचा इतिहास १३ व्या शतकापासून प्रारंभ होतो. इ.स. १२२५ची मॅग्नार्टा हा सनद त्याचे पहिले उदाहरण आहे. १६८८ व्या वैभवशाली राज्यक्रांतीचे मात्र मानवी हक्कांच्या संकल्पनेस गतीमान केले. दि.४ जुलै १७७६ मध्ये तर अमेरिकेने मानवी हक्कांचा जाहिरनामाच घोषित केला आणि त्यामध्ये तर अमेरिकेने मानवी हक्कांचा जाहिरनामाच घोषित केला आणि त्यामध्ये मानव जन्मतः स्वतंत्र आणि समान आहे अशी ग्वाही दिली. मानव हा निसर्गतः स्वतंत्र आणि समान आहे. या विधानाचा अर्थ नैसर्गिक हक्कांच्या संदर्भात लावला जातो. निसर्गाने सर्वांना मानवी गुणांची देणगी दिली आहे. प्रत्येकाला बुद्धी, विचारशक्ती आणि भावना आहे म्हणून सर्व व्यक्तीत्वाचे अमोल मूल्य समानता मान्य करणे आवश्यक आहे. तो आजच्या सामाजिक आणि राजकीय परिवर्तनाच्या चळवळीला मार्गदर्शक तर आहेच शिवाय तो चिंतन करायला लावणारा आहे. सध्याच्या समाजवादी समाजनिर्मिती करण्यासाठी जी आव्हाने उभी ठाकली आहेत त्यासंदर्भात आणि तिला दिशा देण्याच्या संदर्भात या शोदानिबंधात विश्लेषण केले आहे.

प्रस्तावना :

भारतीय समाजव्यवस्था ही विषमताधिष्ठित शोषणाधारित अशा वैविध्यावर आधारलेली आहे अशी ऐतिहासिक साक्ष आहे. ही विषमता सामाजिक-सांस्कृतिक, आर्थिक आणि मानसिक स्वरूपाच्या चार वेद, सहा धर्मशास्त्रे, अठरा उपनिषदे, बारा ब्राह्मण्यके, सोळा पुराणे आणि त्रेसष्ट स्मृती या धर्मग्रंथामधून आलेल्या विचारावर आणि वैदिक धर्म परंपरदेशी संबंधित आहे. अशा परिस्थितीत समतावादाची चळवळ निर्माण होण्याची पार्श्वभूमीच तयार

(३२८)

झाली.

उद्देश :

१. डॉ.आंबेडकरांची समता विचाराचे विश्लेषणात्मक अध्ययन करणे.
२. डॉ.आंबेडकरांच्या समतावादी विचाराने राजकाणात झालेले बदल किंवा झालेला प्रभाव अभ्यासणे.
३. डॉ.आंबेडकरांच्या समतावादी विचाराचे तत्व व भारतीय लोकशाही यांचा संबंध अभ्यासणे.

गृहीतके :

१. डॉ.आंबेडकरांच्या समतावादी विचाराचा प्रभाव भारतीय समाज, अर्थव्यवस्था व राजकीय व्यवस्थेवर पडलेला दिसून येतो.
२. डॉ.आंबेडकरांची समताविषय विचारांमुळे सामाजिक लोकशाही प्रस्थापित होवू शकली.
३. २१ व्या शतकातील जागतिकीकरणाच्या युगात सुध्दा डॉ.आंबेडकरांचा समतेचा विचाराची गरज व प्रभाव दिसून येतो.

संशोधन पध्दती :

सदर संशोधन हे उपलब्ध माहितीच्या आधारे विषयवृत्ती मांडणी करण्यासाठी प्रस्तुतीकरण करून विश्लेषण पध्दतीचा वापर करण्यात येणार आहे. डॉ.आंबेडकरांनी समतावादी विचाराची स्थापना करण्यासाठी दिलेला लढा अभ्यासण्यासाठी प्रस्तुत लघुशोध निबंधासाठी द्वितीयक तथ्य सामुग्रीचा आधार घेण्यात येणार आहे. प्रामुख्याने विविध संदर्भ ग्रंथांच्या आधार घेऊन निष्कर्षापर्यंत पोहचण्याचा प्रयत्न करण्यात केला जाणार आहे.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचा समताविषयक विचार :

विषमता ही नैसर्गिक गोष्ट आहे, असे मानणाऱ्या आणि समतेच्या तत्त्वाला विरोध असलेल्याचे पाहिला मिळते समता स्वातंत्र्य आणि बंधुता ही आधुनिक समाजा जीवनपध्दती म्हणून स्वीकारलेल्या लोकशाही प्रणालीचा आधारभूत मूल्ये आहेत. ती इतकी एकसंध आहेत, की त्यांचा वेगवेगळा विचारच करता येणार नाही. प्रेरणा राज्यक्रांतीमुळे पूर्वी प्रचलित असलेल्या लोकशाहीला ए नैतिक अधिष्ठान प्राप्त झाले. भारतीय राज्यघटनेचे

पुरवणी अंक-४ मार्च २०

95	Dr. Jadhav Subrao Namdeo	ज्योतिबा फुले तथा शूद्र – अतिशूद्र एकता	Vidyavarta	2020	2319-9318
----	--------------------------------	--	------------	------	-----------

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyavarta®
Peer-Reviewed International Publication

February 2020 | 019
Special Issue-09

02

ज्योतिबा फुले तथा शूद्र-अतिशूद्र एकता

डॉ. सुब्राव नामदेव जाधव
हिंदी विभाग,
श्री. शिवाजी महाविद्यालय, बार्षी

क्या सार्वजनिक सभाओं और संगठन में ब्राह्मण महारों के साथ बैठे हैं? क्या कभी उन्होंने इस बात पर विचार किया है कि वे मृत पशुओं का मांस क्यों खाते हैं जो एक दुर्भाग्यपूर्ण प्रथा है। या क्या कभी उन्होंने सरकार को इन मामलों पर कोई ज्ञापन दिया है? लेकिन सार्वजनिक सभा के दस्तावेजों में अनेक ऐसे प्रार्थना पत्र मिल जायेंगे कि हिन्दुओं को जिद्दाधीन बना दिया जाए।

कोई भी राष्ट्र तब तक राष्ट्र का नाम धारण नहीं कर सकता जब तक राजा बलि की भूमि के सभी लोग-शूद्र तथा अतिशूद्र, भोल और मछुआरे उसमें शामिल न हों। जब तक ये यथार्थ में शिक्षित न हो अपना स्वतंत्र चिन्तन करने में समर्थ न हों एक साथ न जुड़े और भावनात्मक एकता प्राप्त न करें, राष्ट्र की बात करना व्यर्थ है।

ज्योतिबा फुले (१८२६-१८९०) उन्नीसवीं सदी के क्रांतिकारी समाज सुधारक, भारत में जाति विरोधी आन्दोलन के जनक, भारत में राष्ट्रीय एकीकरण के प्रणेता को इस बात की आवश्यकता थी कि वे ब्राह्मणों के प्रभुत्व और स्वयं हिन्दूवाद पर प्रहार करें। यह आक्रमण उन्होंने हर स्तर पर किया। इतिहास के सिद्धान्तों को विस्तार दिया, साथ ही भारतीय मिथकों को पुनर्प्राप्त किया। सामान्यजन तक उन्होंने विविध तरीकों से अपने संदेश को पहुँचाया जिनमें गीत,

नाटकों के अलावा एक संगठन बनाने का विचार भी शामिल था।

फुले के समय में जाति और समाज पर विचार-विमर्श के लिए प्रजाति सम्बन्धी आर्य सिद्धान्त सबसे अधिक प्रभावशाली था। इस सिद्धान्त के माध्यम से यूरोप के प्राच्य विद्याशास्त्री नृजातीय समानता स्थापित करने के लिए भारत और यूरोप की प्राचीन वैदिक जनों तथा यूरोपवासियों के बीच सम्बन्ध स्थापित करते थे। ब्राह्मण अभिजन जैसे तिलक ने इस उपमहाद्वीप में कुछ जातियों पर यूरोपियन प्रकार की श्रेष्ठता स्थापित करने का प्रयास किया था। एक स्तर पर फुले ने इसे पलट दिया। उनका तर्क था कि नीची जातियाँ जिनका कभी-कभी शूद्र तथा गति शूद्र कहा गया तथा जिनकी सूची में कुन्बी, माली, धनगर कोल, महार और मांग को रखा गया, वस्तुतः इस देश के मूल निवासी थे। आर्यों ने अपनी विजय के बाद इनका शोषण किया और जन को धोखा देने तथा अपनी शक्ति को वैधता प्रदान करने के लिए, जाति आधारित हिन्दूवाद को पैदा किया।

फुले के हाथों यद्यपि यह प्रजातीय दमन का एक साधारण सा सिद्धान्त विकसित किया गया था लेकिन इस बात पर जोर दिया गया था कि प्रारम्भिक किसानों समुदायों में समताभाव था, इतिहास में वैचारिकी के साथ-साथ शक्ति तथा हिंसा का प्रभाव भी रहा है। वर्तमान में ब्रिटिश शासन में जो भी शोषण हो रहा है वह वस्तुतः ऐसी नौकरशाही का है जो ब्राह्मण है। इन सब तर्कों ने फुले के विचारों को सम्पूर्ण वाङ्मय का विचारक बना दिया। एक मोर्चा बनाने के लिए फुले ने जानबूझकर कृषक जातियों जैसे कुन्बी (कृषक) माली (बागवान) धनगर (गडरिया था बड़ी अप्रुय जातियों महार और मांग को साथ जोड़ने की कोशिश की। यह मोर्चा ब्राह्मणों के प्रभुत्व के विरुद्ध था। कुन्बी तथा मराठा अभिजात कुलीन सरदारों की निन्दा अवश्य की गई पर उन पर प्रत्यक्ष हमला नहीं किया गया जबकि महाजन जातियों की अवहेलना कर दी गई।

विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 7.041(IJIF)

2024/08/10 12:17

96	Dr. Jadhav Subrao Namdeo	डॉ.बी आर.अम्बेडकर:वर्ग संघर्ष – श्रमिक,किसान और दलित	Vidyavarta	2020	2319-9318
----	--------------------------------	---	------------	------	-----------

MAH MUL03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyavarta®
Peer-Reviewed International Publication

February 2020
Special Issue-01 0172

50

डॉ. बी. आर. अम्बेडकर : वर्ग संघर्ष— श्रमिक, किसान और दलित

डॉ. सुब्राव नामदेव जाधव

हिंदी विभाग,

श्री. शिवाजी महाविद्यालय, बांशी

१९२० में जहाँ धार्मिक तथा सांस्कृतिक मुद्दों पर अनिर्णय की स्थिति थी, अम्बेडकर के वर्ग और आर्थिक विचार बन चुके थे। किसान और मजदूरों के संघर्ष में ये विचार और भी अधिक परिपक्व थे। इन प्रश्नों पर अम्बेडकर और अन्य नेतृत्व में लगभग समानता थी। स्वायत्तता तथा गठबन्धन की इन्हीं मान्यताओं को उन्होंने अपना नीतिगत आधार भी माना था। दोनों मामलों में दलित, मजदूर भी थे और किसान भी थे मजदूरों में दलित सबसे कम मजदूरों पाने वाले तथा अकुशल औद्योगिक कार्य करने वाले थे। किसान के रूप में वे गरीब भूमिहीन खेतिहर मजदूर तथा जाति द्वारा लपटे गए अस्पृश्यता का काम करने वाले लोग थे। दोनों ही मामलों में नौकरियों या मजदूरी के लिए उद्योगों में प्रवेश तथा भूमिहीनों को भूमि प्रदाय, किसान-मजदूरों के संगठनों को आयोजित करने के लिए पहले सबाल थे। दोनों ही मामलों में जाति के आधार भेदभाव, हिन्दू श्रमिकों को जाति अनिच्छाएं तथा किसानों के साथ जातीय व्यवहार सभी ने दलित नेतृत्व को विकसित होने में समस्याएं पैदा कीं। एक ओर गाँवों में प्रथागत भेदभाव था तो दूसरी ओर उन पर सामंतवादी भूमिका में वृद्धि हो रही थी।

अपने जीवन में अम्बेडकर अधिकांशः औद्योगिक श्रमिकों के बीच रहे। नागपुर के नेताओं की तुलना में वह कपड़ा श्रमिकों के संपर्क में कम रहे। संभवतः इसका कारण यह था कि नागपुर की तुलना में बम्बई में महारों की संख्या कम थी। लेकिन अम्बेडकर साम्यवादियों तथा अन्य लोगों द्वारा श्रमिक संगठन के प्रयासों को देख रहे थे। अम्बेडकर अस्पृश्यता की उस मूल समस्या को भी देख रहे थे जिसके आधार पर उन्हें

अधिक मजदूरी वाला बुनाई का कार्य नहीं मिल रहा था। इसी कारण से उन्हें श्रम संगठनीय प्रयासों में कम स्थान प्राप्त हो रहा था। १९२८ की ऐतिहासिक कपड़ा श्रमिकों की हड़ताल के समय, उन्होंने कहा था –

“बम्बई की हड़ताल के दौरान मैंने यह मामला कई बार उठाया था। मैंने कहा था कि यदि दलित लोगों को सभी विभागों में काम करने की अनुमति नहीं दी जाती, मैं दलित लोगों को इस हड़ताल में भाग न लेने की प्रेरणा दूंगा। बहुत ही अनिच्छा से उन्होंने इस मांग को अपने मांग पत्र में शामिल किया एवं मिल मालिकों को दिया तो उन्होंने ठीक ही कहा कि वे इस अन्याय के लिए जिम्मेदार नहीं हैं।”

अम्बेडकर यहाँ साम्यवादियों की उस प्रवृत्ति की आलोचना कर रहे थे जो राज्य के सामने ऐसी मांगें रखते थे, जिसके बारे में स्वयं मजदूर संगठनों को कुछ करना चाहिए।

१९२९ की दूसरी हड़ताल में, जिसमें गिरती कामगार यूनियन की भारी हार हुई थी के बारे में सत्यता यह है कि अम्बेडकर ने अस्पृश्य लोगों को काम पर लौटने के लिए कहा था। बहिष्कृत भारत के २ मई १९२९ के अंक में अपने एक लेख में उन्होंने इस बात पर जोर दिया था कि अस्पृश्यों के साथ भेदभाव हड़ताल तथा साहूकारों तथा कर्ज देने वालों के शोषण के कारण उनकी स्थिति दयनीय हुई है। यूनियन द्वारा हड़ताल बुलाने की निन्दा की गई। अंत में उन कथनों का हवाला भी दिया गया जो बहुत से मजदूरों ने इस सम्बन्ध में उनसे कहे थे। डॉ. अम्बेडकर को इस प्रश्न को हाथ में लेने के लिए मजबूर किया गया और उनका इरादा गलत दिशा के आन्दोलन से अस्पृश्यता को सुरक्षा देना था दूसरे शब्दों में १९२० के दशक के अंतिम दिनों में संगठन के स्थान पर नौकरियों में प्रवेश का प्रश्न प्राथमिकता ले रहा था। क्रमबद्ध तरीके से धीरे-धीरे ऐसा समुदाय जिसे नौकरियों से अलग रख जा रहा हो, के नेता की यह स्वाभाविक प्रतिक्रिया थी इसकी तुलना डेडवुड (संयुक्त राज्य अमेरिका) श्रमिकों की हड़ताल के माध्यम से काले लोगों द्वारा नौकरियों में प्रवेश की जा सकती है। जैसी कि प्रवृत्ति थी, ए बार यदि मजदूरों के वर्ग में प्रविष्ट हुए वे उस जुझारू सदस्य हो गए। फिर भी अम्बेडकर साम्यवादियों

Vidyavarta: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 7.041(IJIF)

194

naji Baban
a Shashikan

97	Dr. Jadhav Subrao Namdeo	आदिवासी जीवन और हिंदी कहानी	Nibandha Mala	2020	2277-2359
----	--------------------------------	-----------------------------	---------------	------	-----------

3/13/2020
Nibandha Mala

आदिवासी जीवन और हिंदी कहानी | Nibandha Mala

Section Articles

आदिवासी जीवन और हिंदी कहानी

डॉ. श्री सुब्राव नामदेव जाधव

Download

PDF (<https://www.hindijournals.org/index.php/nibandha-mala/article/view/1971/1372>)

Abstract

साहित्य का काम समाज को जागृत करना होता है। समाज को वाणी देकर उसे उत्थान की नई दिशा देना होता है। साहित्य समाज का दर्पण होता है, वह साहित्य का प्राण तत्व है। इससे समाज को, अपनी स्थिति - गति का आकलन होता रहना है। डॉ. म.ना. वाखेडेजी के अनुसार - "समाज के मन को संस्कारित करने की बहुत बड़ी सामर्थ्य शक्ति साहित्य में होती है। सामाजिक जीवन को सँवारने, प्रेरणा देने की ही नहीं बल्कि सामाजिक क्रान्ति लाने की सामर्थ्य भी साहित्य में होती है। साहित्य नव समाज- निर्माण के लिए क्रान्ति ला सकता है।" संभवतः आदिवासी समाज से आदिवासी साहित्य अलग रह ही नहीं सकता। यह साहित्य, उनकी प्रेरणा प्रवृत्ति तथा जीवन - संघर्ष के दर्शन कराता है।

आदिवासी साहित्य में झूठी वेदना नहीं है। उसमें उनका जीवन - दर्शन उत्कट, वस्तुनिष्ठ और अस्मिता को चुनौती देने वाला है। वह उनकी मुक्ति का षष्ठ है।

<https://www.hindijournals.org/index.php/nibandha-mala/article/view/1971>

159

1/

98	Dr. Jadhav Subrao Namdeo	Dalit jivan ka yatharth Juthan ki katha	Vidyavarta	2020	2319-9318
----	--------------------------------	--	------------	------	-----------

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

January 2020
Special Issue-02

0132

39

'दलित जीवन का यथार्थ 'जूठन' की कथा

डॉ. सुब्राव नामदेव जाधव
हिंदी विभाग,
श्री शिवाजी महाविद्यालय, बापरी

हिंदी आत्मकथा - साहित्य में ओमप्रकाश वाल्मीकी ने दलित साहित्य का सजुन हुआ। दलित रचनाकारों में कर्दम, विपीन बिहारी, सुरजपाल चौहान, प्रभाकर गजभिये, ओमप्रकाश वाल्मीकी आदि रचनाकर चर्चा में रहें हैं।

कवि, तथा आत्मकथा लेखक के रूप में ओमप्रकाश वाल्मीकी चर्चा में रहें हैं। एक बात स्पष्ट है कि हिन्दु धर्म व्यवस्था ने जिस जाति को अछूत माना है, उस जाति में उनका जन्म हुआ।

जूठन में ओमप्रकाश वाल्मीकी ने लिखा है "हमारा घर चन्द्रभान के घेर से सटा हुआ था उसके बाद कुछ परिवार मुसलमान जुलाहों के थे। गंदी बस्ती में जीवन जीनेवाला परिवार का चित्रण करते हुए ठीक लिखा है, 'जोहडी' के किनारे पर चुहडों के मकान थे जिनके पीछे गाव भर भी और में जवान लडकियाँ बडी - बुढी, यहाँ तक कि नई जवेली दुल्हने भी इस डब्बोवाली के किनारे खुले मे टट्टी - फरागन के लिए बैठ जाती थी रात के अंधरे में ही नही दिन के उजाले में भी पदों में रहनेवाली त्यागी महिलाएँ घूँघटे काढे दुशाले और इस सार्वजनिक खुले शौचालय में निवृत्ति पाती थी।" 'जूठन' मे वाल्मीकि ने दलितों की मकान की समस्या का परिचय दिया है।

वाल्मीकी का मानना है कि 'इस माहौल में यदि वर्ण व्यवस्था को आदर्श - व्यवस्था कहने वालों को दो - चार दिन रहना पड जाए तो उनकी राय बदल जाएगी। ऐसे याहौल में पाच भाई एक बहन दो चाचा एक ताऊ का परिवारचाचा और तास अलग रहते थे। घर में सभी कोई न कोई काम करते। इस संदर्भ में डॉ. सुजाता श्रीधर पाटील ने ठीक लिखा है दरिद्रता मनुष्य को श्रमशाली बनाती है। इसका परिवार भी तगावों के घर साफ सफाई करना, मंजुरी करना, मृत जानवरों की खाल निकालना, आदि काम करके अपने जीवन की लडाई लड रहे थे।" 'जूठन' में वाल्मीकि ने भूख की समस्या का चित्रण किया है।

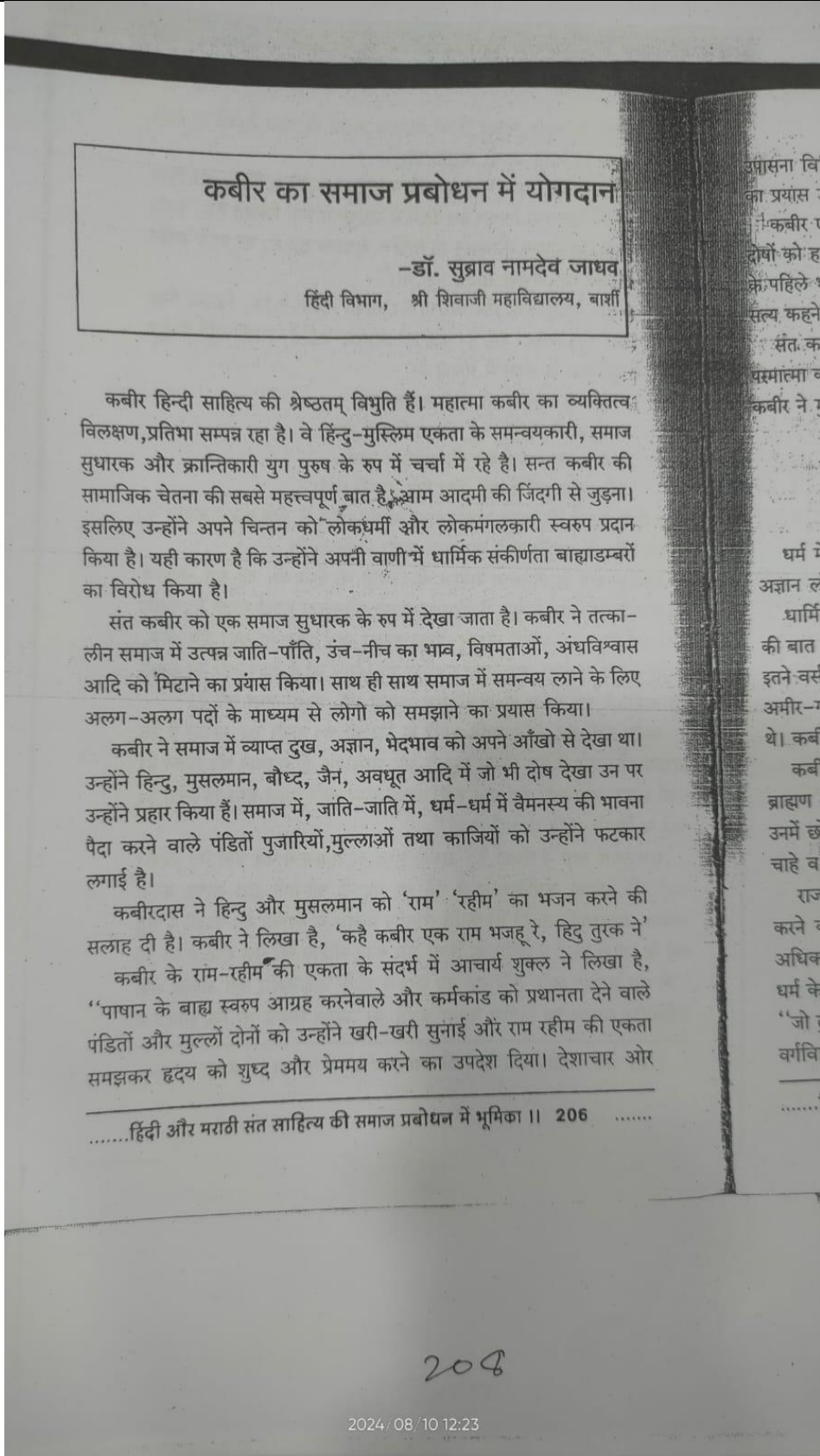
वाल्मीकी जी का परिवार सुखदेव सिंह के घर काम करता था। उसके बेटे के व्याह पर वाल्मीकी जी के माता-पिता ने जी-जान सफाई का काम किया। दलितों का शोषण ऐसे अवसरों पर अधिक होता है। सारे मेहमान खाना खाकर चले गये। वाल्मीकी का परिवार जूठन की अपेक्षा में बाहर खड़ा था। परन्तु सुखदेव ने और अधिक जूठन देने से इन्कार किया और वास्मीकि की मां का जातिवाचक शब्दों से भरसक अपमान किया उनकी मां ने सुखदेव को ललकारा 'इसे ठाके अपने घर में धर ले। कल तडके वारातियों को नास्टे में खिला देणा' क्रोधित मां ने जूठन का टोकरा उसी समय सुखदेव के सामने बिखेर दिया।

ओमप्रकाश वाल्मीकी जी ने अपनी आत्मकथा में दलित जीवन - की घुटन का यथार्थ के साथ चित्रण किया है। सच्चे अर्थों में 'जूठन' में दलित समाज, दलित जीवन, दलित परिवार की घुटन का चित्रण मिलता है। 'जूठन' में ओमप्रकाश वाल्मीकी ने उच्चवर्णियों के अमानवीय व्यवहार और आर्थिक परास्थितियों जीने वाले अपने परिवार का अंकन किया है। स्वयं लेखक इस कुचक्र को अपने आंखों से देखा था। जूठन में ओमप्रकाश वाल्मीकी ने अपने परिवार का संदर्भ देते हुए लिखा है "मेरे परदादा का नाम जाहरिया था।उनके दो पुत्र थे। बडे बेटे का नाम था बुध्द तथा छोटे बेटे का नाम था कुन्दन। बुध्द के बी दो बेटे थे। बडे बेटे का नाम था सुगम चन्द और छोटे बेटे का नाम था छोटन लाल। छोटनलाल वाल्मीकी के पिता थे। उनकी मां का नाम मुकुंदी था।

पिता छोटनलाल के परिवार में पांच लडके और दोन लडकियां थी। उनकी सबसे छोटी बेटी सोमनी जब दोन तीन साल की थी तब गुजर गयी। सुखबीर उनके सबसे बडे पुत्र थे। (बमारी मे चल बसे) जगदीश की मृत्यू युवावस्था में ही हो गयी। जसबीर जनेसर ओमप्रकाश और बहन माया एक साथ रहते थे।

वाल्मीकी ने 'जूठन' में शिक्षा, के समय बहुत कुछ अनुभव किया था। उनके पिता अनपढ होते हुए भी ज्ञान के महत्त्व को जानते थे। उन्होंने बस्ती में ही केवल चूहडों के बच्चों को पढाने वाले ईसाई धर्म के व्यक्ति सेवक राम मसीही के यहां उन्हें पढने के लिए भेजा गया। वहां असफल होने के बाद छोटनलाल ने अपने बेटे का सरकारी स्कूल में दाखिला करना चाहा लेकिन वहां भी उन्हें कई दिनों तक चक्कर काटने पडे। पिताजी छोटनलाल ने गिडगिडाकर मास्टर हरफुल सिंह से कहा था कि " मास्टर जी, धारी मेहरबानी हो जागी जो म्दारे इस जाकत (बच्चा) कू बी दो अक्षर सिखा दो" उस समय दलितों को स्कूलों में प्रवेश नहीं दिया जाता था। इस स्कूल में उच्च वर्ग के बच्चों को ही प्रवेश दिया जाता

99	Dr. Jadhav Subrao Namdeo	Kabir ka samaj prabodhan me yogdan	Current global Reviewer	2020	2319 – 8648
----	--------------------------------	---------------------------------------	----------------------------	------	-------------

कबीर का समाज प्रबोधन में योगदान

—डॉ. सुब्राव नामदेव जाधव
हिंदी विभाग, श्री शिवाजी महाविद्यालय, बारशी

कबीर हिन्दी साहित्य की श्रेष्ठतम विभूति हैं। महात्मा कबीर का व्यक्तित्व विलक्षण, प्रतिभा सम्पन्न रहा है। वे हिन्दु-मुस्लिम एकता के समन्वयकारी, समाज सुधारक और क्रान्तिकारी युग पुरुष के रूप में चर्चा में रहे हैं। सन्त कबीर की सामाजिक चेतना की सबसे महत्त्वपूर्ण बात है, आम आदमी की जिंदगी से जुड़ना। इसलिए उन्होंने अपने चिन्तन को लोकधर्मी और लोकमंगलकारी स्वरूप प्रदान किया है। यही कारण है कि उन्होंने अपनी वाणी में धार्मिक संकीर्णता बाह्याडम्बरों का विरोध किया है।

संत कबीर को एक समाज सुधारक के रूप में देखा जाता है। कबीर ने तत्कालीन समाज में उत्पन्न जाति-पाँति, उंच-नीच का भाव, विषमताओं, अंधविश्वास आदि को मिटाने का प्रयास किया। साथ ही साथ समाज में समन्वय लाने के लिए अलग-अलग पदों के माध्यम से लोगो को समझाने का प्रयास किया।

कबीर ने समाज में व्याप्त दुख, अज्ञान, भेदभाव को अपने आँखों से देखा था। उन्होंने हिन्दु, मुसलमान, बौद्ध, जैन, अवधूत आदि में जो भी दोष देखा उन पर उन्होंने प्रहार किया है। समाज में, जाति-जाति में, धर्म-धर्म में वैमनस्य की भावना पैदा करने वाले पंडितों पुजारियों, मुल्लाओं तथा काजियों को उन्होंने फटकार लगाई है।

कबीरदास ने हिन्दु और मुसलमान को 'राम' 'रहीम' का भजन करने की सलाह दी है। कबीर ने लिखा है, 'कहै कबीर एक राम भजहू रे, हिंदु तुरक ने' कबीर के राम-रहीम की एकता के संदर्भ में आचार्य शुक्ल ने लिखा है, "पाषाण के बाह्य स्वरूप आग्रह करनेवाले और कर्मकांड को प्रधानता देने वाले पंडितों और मुल्लों दोनों को उन्होंने खरी-खरी सुनाई और राम रहीम की एकता समझकर हृदय को शुद्ध और प्रेममय करने का उपदेश दिया। देशाचार और

.....हिंदी और मराठी संत साहित्य की समाज प्रबोधन में भूमिका ॥ 206

208

10 0	Dr Ashok Bhojaba Kadam	New Marginal Voices in Mahesh Dattani's Final Solutions	Studies in Indian Place Names	2020	2394-3114
---------	------------------------------	--	----------------------------------	------	-----------

Studies in Indian Place Names (UGC Care Journal)
 ISSN 2394-3114 Vol. 40 Issue 15, February 2020
 Two Day National Seminar on "Recent Trends, Issues & Challenges
 in English Language & Literature"
 Held on 24th & 25th February 2020.
 Organized by The department of English of Laxmibai Bhaurao Patil
 Mahila Mahavidyalaya, Solapur

Newmarginal Voices in Mahesh Dattani's Final Solutions
 Prof. Dr. Ashok B Kadam
 PG Department of English
 Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi
 Dist. Solapur. 413411

'Marginality' is a state of being on the margin or marginal, and marginalization means the consequences of a process being sidelined or excluded. Jacques Derrida, a French philosopher and founder of deconstruction theory has systematically given the philosophy of margins in his well-known book *Margins of Philosophy*. He provides the theoretical framework of the terms 'margin, marginality, and marginalization'. He was born in a Jew community so he himself had to face such type of marginal status in his own life. He questioned the concepts like 'God', 'Truth', 'History', 'Centre' etc. He has tried to justify marginals by deconstructing the notions of centre as the point of origin, as the fixed presence (21). His way of deconstructing these concepts fractured the existing hierarchical notions and categories like greatness, genius and writing. We find the severity of the discourses of margins in postcolonial writing. It represents a challenge to the imperial centre or transvaluation of the lived or remembered experience of oppression. Marginality is based on the binary structure of centre or dominant discourses like patriarchy, imperialism and ethno-centrism. It is the condition created by the centre or by the posited relation to the privileged ones.

Bell Hooks, the African-American critic defines marginality as 'a central location for the production of a counter-hegemonic discourse that is not just found in words but in the habits of being and the way one lives. It is a site one

2024/08/10 12:29

Copyright ©

Page | 69

10 1	Dr. Sathe Kalyan Kachru	Dalit Self-narratives-A Cultural Revolt	Vidya Warta	2020	2319 9318
---------	-------------------------------	--	-------------	------	-----------

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

February 2020
Special Issue-08 | 039

08

Dalit Self Narratives - A Cultural Revolt

Dr. Sathe Kalyan Kacharu
Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi

The word Dalit is derived from the root 'dal' in Sanskrit. The meaning of this root is to crack or split; trodden down, crushed. According to A.P.Nirmal, the Dalits are:

1. the broken, the torn, the rent, the burst, the split;
2. the opened, the expanded;
3. the bisected;
4. the driven as under, the dispelled, the scattered (139)

The Dalit movement started in Maharashtra led to Dalit literature. In the early 19th century the term was first used in Marathi language. As per the available sources, it can be said that the term Dalit was used towards the end of the 19th century and Jyotirao Phule was the first person to have used it to describe the untouchables. Phule put a blame on the Baniyas and the Brahmins for the pathetic conditions of untouchables as these two communities exploited the untouchables. It was Jyotirao Phule who called upon the shudras to join with ati shudras to fight against 'Caste-slavery'. The term Dalit was already in use in colloquial Marathi. Jyotirao Phule's use of it gave a fillip to a public discourse against brahminism throughout the 19th century.

Dr.B.R.Ambedkar used the term when he gave speeches in Marathi. He also used the term Dalit in his Marathi writings. He also used another terms along with the Dalit and it was 'Bahiskrut' and 'Asprashya varg'. Dr.Ambedkar considered Jyotirao Phule his guru. Lord Buddha

and Kabir were his other two gurus. He was very much influenced by their revolutionary thoughts as they two also fought against the caste system. Dr.Ambedkar took this fight against caste system a step further. He made it a national issue and gave his whole life over to a fight against caste system.

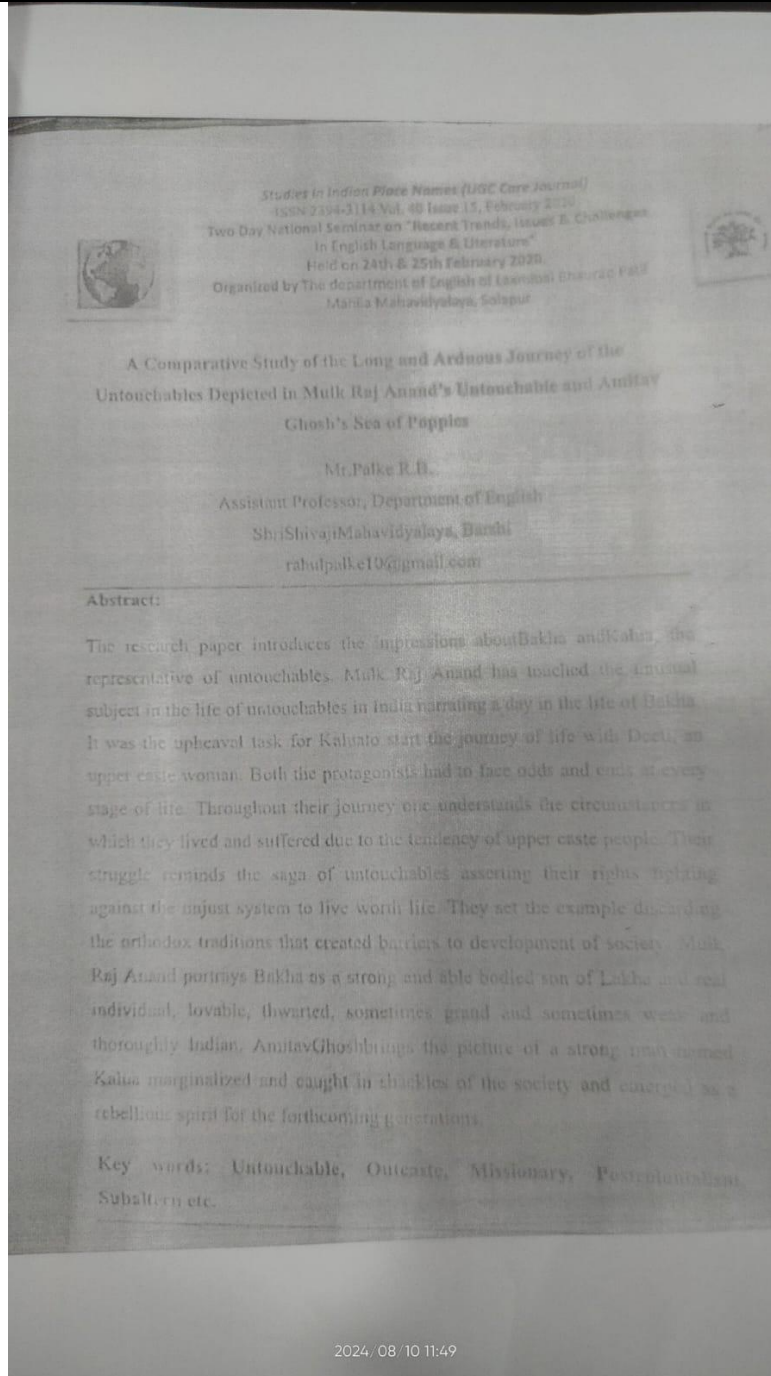
Realising the importance of education for the uplift of the Dalits, Dr.Ambedkar founded two colleges in 1945. Prin.Wankhede and Khobragade were the first students who went abroad. After coming back they plunged themselves into education. When Prin. Wankhede found that the literature that students were studying was no way related whatsoever to dalits' pathetic lives. So he asked Dalit students to express their own horrifying experiences. They had no place in the culture. These Dalit students began composing poems, writing short stories, depicting their plight and revolting against the prevalent establishment. This is how Dalit literature became one of the ways of protesting against the culture.

Dalit literature, after 1960, became a new and prominent literary movement in Marathi Literature. Earlier almost all the Marathi writers were caste Hindus who portrayed the lives of people from upper castes. But a non-elite group began writing with the intention of giving expression to their plight and exploitation. Dr.Ambedkar's embracing Buddhism and drafting the constitution brought about a sea change in Dalit literature, spawning poems, short stories and novels dealing with casteism, cultural hegemony and exploitation by feudal system. Then came another literary genre, known as personal narratives or self narratives. This genre was entirely new in Dalit literature which can also be termed social history.

There is a long tradition of writing autobiographies in Marathi literature. But again all these autobiographies underline cultural hegemony, glorifying their own culture. On the

45

10 2	Mr.Palke Rahul Bhagwan	A comparative study of the long and arduous journey of the untouchables depicted in Mulik Raj Anand's untouchable and Amitav Ghosh's sea of puppies	Recent Trends, issues & challenges in English language & literature	2020	2394-3
---------	------------------------------	---	---	------	--------

10 3	Mr.Palke Rahul Bhagwan	Humanity At Its Best: elections on the life of Keshta in Rabindranath Tagore's PuranBhritya	Langlit	2020	2349-5189
---------	------------------------------	--	---------	------	-----------

IMPACT FACTOR – 5.61

ISSN 2349-5189

LangLit
An International Peer-Reviewed Open Access Journal

24.

**HUMANITY AT ITS BEST: REFLECTIONS ON THE LIFE OF
KESHTA IN RABINDRANATH TAGORE'S PURATAN BHRITYA**

MR. PALKE R.B.
Assistant Professor, Department of English
Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi

ABSTRACT:

The research paper introduces Rabindranth Tagore's impressions about the master-servant relationship in his poem Puratan Bhritya. His poems hold a mirror to our troubled times. In the poem, the owner of the house (narrator) expresses his thoughts about his servant named Keshta. He works regularly and sincerely for his master, but faces the music every time. His master calls him names, but Keshta never feels humiliated in life. The narrator catches smallpox during his pilgrimage, but Keshta saves him sacrificing his own life. In this heart-touching poem, Rabindranath Tagore brings out the unparalleled devotion of Keshta who emerges as the champion of humanity. He also draws our attention to the insufficient health facilities and the deaths of people due to various diseases during that turbulent period.

Key words: Keshta, Smallpox, Humanity, Vrindavan, Sree Dham, Krishnakanta etc.

Rabindranath Tagore, hailed by Mahatma Gandhi as 'The Great Sentinel' was one of the men of his age, who touched and enriched modern Indian life at several points. (Naik, p.58) Rabindranath Tagore was a poet, dramatist, actor, producer; he was a musician and painter he was an educationist, reformer and prophet; he was a novelist and short story writer and critic of life and literature. (Iyengar, p.99) He was a great man, the Rishi, the Gurudev Tagore's verse in English is essentially lyrical in quality. He is a very unequal poet. He is poet with a delicate sensibility deeply Indian in spirit. Jawaharlal Nehru says about him that He was in line with the rishis, the great sages of India, drawing from the wisdom of the ancient past and giving it a practical garb and meaning in the present. He gave India's own message in a new language in keeping with the yugadharma, the spirit of the times.

Most of the personal tragedies in Tagore's life had occurred. Kadambari Devi, his sister law, once his playmate and later his intellectual companion, had committed suicide in 1883; his second daughter Renuka, had died in 1903 of tuberculosis; in 1907 his young son Shamindranath died of cholera. (Mehrotra, p.119). When the poet was an adolescent, he saw the deaths of people due to smallpox, cholera, plague etc.

Special Issue 109 August 2020
Contact No. : +9198 2349 5189
Website: www.langlit.org
One Day International e-Conference on Pandemic Pandemonium to Social Equilibrium
Role of Literature Organized by Department of English,
Shri Sarda Education Society's (A Linguistic Minority Educational Institution)
Smt Radhabai Sarda Arts, Commerce & Science College Anjangaon Surji, Dist Amravati
2024, 08/10/11/49
Indexed/Abstracted in: ICL, Google Scholar, Research Gate, Academia.edu, IBI, IIFC, DRJI, The CiteFactor

10 4	Dr. Sarwade Gunvant Mukund	Sarakshan, Savardhan, Nisarg and Paryavarn	Social Growth	2020	2229-6190
---------	----------------------------------	---	------------------	------	-----------

PNI.MAHMUL02937/2019/25848

IMPACT FACTOR - 6.10

ISSN 2229-6190

Issue : XIX, Vol. I, Nov. 2019 To April 2020

33

6

संरक्षण, संवर्धन, निसर्ग व पर्यावरण

डॉ. गुणवंत मुकुंद सरवदे

भूगोल विभाग,

श्री. शिवाजी महाविद्यालय,

बार्शी, जि. सोलापूर

Research Paper - Geography

प्रास्ताविक :

पर्यावरणविषयक विविध संकल्पनांचा अभ्यास करताना संरक्षण (Protection) आणि संवर्धन (Conservation) या संकल्पना मोलाच्या आहेत. निसर्गातील भूजल, वायू, वने, प्राणी, खनिजे या मूलभूत संपदांवर मानवासहित सर्व सजीवांचे अस्तित्व अवलंबून आहे, हे आपण जाणले आहे. प्राकृतिक घटक व जैविक घटकांचा एक अतूट संबंध त्यातून प्रकट होतो. अजैविक व जैविक घटकांच्या अनुबंधातून ज्या क्रियात्मक प्रणाली निर्माण होतात त्यांना परिसंस्था असे म्हणतात.

पृथ्वीवर लहानमोठ्या परिसंस्था वेगवेगळ्या भौगोलिक पर्यावरणात कार्यशील आहेत. या परिसंस्थांची निसर्गात वैशिष्ट्यपूर्ण रचनात्मक व कार्यात्मक गुंफण झालेली असते. त्यातील एखादा घटक विचलित झाला, की त्याचा परिणाम संपूर्ण परिसंस्थेवर होतो. परिसंस्थेचे संतुलन बिघडल्यावर पर्यावरणाचे संतुलन धोक्यात येऊ लागते. हे संतुलन पूर्ववत करण्याची निसर्गाची स्वयंशक्ती असते; पण मर्यादेबाहेर गेलेल्या संतुलनाला मात्र निसर्गाच्या स्वयंशक्तीचाही उपयोग अपूर्ण पडतो. या प्रकरणात या संपदांचे परिसंस्थांचे जतन करणे किती आवश्यक आहे, याविषयी मुद्यांचा मुख्यत्वे समावेश करण्यात आला आहे.

उद्दिष्टे :

या घटकाच्या अभ्यासानंतर आपल्याला संरक्षण व संवर्धन या संकल्पनांचे स्पष्टीकरण करता येईल. संरक्षण व संवर्धनाची गरज, तसेच महत्त्व सांगता येईल. निसर्गातल्या संपदांचे, विविध तत्वांचे व मानवाचे संबंध स्पष्ट करता येतील. संरक्षण व संवर्धनासाठी नैतिकदृष्ट्या मानवच अधिकारी आहे किंबहुना ते मानवाचे आद्य कर्तव्य आहे, याविषयी विवरण करता येईल, निसर्गाच्या संरक्षण, संवर्धनासाठी कोणते पर्याय आहेत याविषयी माहिती सांगता येईल. संरक्षण व संवर्धनासाठी जनजागृतीची गरज स्पष्ट करता येईल.

10 5	Dr. Daivshala Chatrabhuj Rasal	महात्मा फुले यांचे शेतीविषयक विचार	Vidyawarta	2020	2319-9318
---------	--------------------------------------	---------------------------------------	------------	------	-----------

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

February 2020
Special Issue-07 071

22

महात्मा फुले यांचे शेतीविषयक विचार

प्रा. डॉ. दैवशाला चत्रभुज रसाळ
क.भा.ज.मह.वाशी जि.उस्मानाबाद.

१.१ प्रस्तावना :-

सत्याचा पालनवाला
हा धन्य ज्योतिबा झाला ।
पतितांचा पालनवाला
हा धन्य महात्मा झाला ।।

महर्षी विठ्ठल रामजी निंदे
महात्मा ज्योतिबा फुले हे इतिहासातील पहिले क्रांतिकारक
मानले जातात. त्यांनी केलेले शैक्षणिक कार्य तर सर्वश्रुत आहेच
परंतु त्यांनी शैक्षणिक कार्याबरोबरच सामाजिक, सांस्कृतिक, कृषी
विषयक विचार मांडण्याचे अत्यंत महत्त्वाचे कार्य देखील त्या काळात
त्यांनी केले आहे. त्यांनी आपले विचार मांडण्याचे कार्य केले नाही
तर ते विचार प्रत्यक्षात उतरवण्यासाठी प्रयत्न देखील केले आहेत.
महात्मा फुले यांच्यावर थॉमस पेन यांनी लिहिलेल्या "राइट ऑफ
मॅन" या ग्रंथाचा प्रभाव होता. भारतात शिक्षण क्षेत्रात प्रामुख्याने स्त्री
शिक्षणात जी क्रांती झाली त्याचे संपूर्ण श्रेय महात्मा ज्योतिबा फुले
यांनाच जाते.

महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे शेतीविषयक विचार हे आजही
शेती क्षेत्राशी संबंधित आहेत. निसर्गाचा असमतोल, दुष्काळ,
कर्जबाजारीपणा हे आजच्या शेतकरी आत्महत्यांचे कारण असली
तरी सव्वाशे वर्षांपूर्वी 'शेतकऱ्यांचा आसुड' या ग्रंथात (१८८३) मध्ये
शेती व शेतकऱ्यांच्या दुरावस्थेची कारणे मांडणे व ते सोडवण्याचे
उपाय याबाबतचा अभ्यास महात्मा फुले यांनी केला होता. यावरून
महात्मा फुले यांच्या विचाराची प्रासंगिकता व दूरदृष्टीपणा दिसून
येतो. शेतकऱ्यांच्या अज्ञानामुळे "ब्राम्हण सांगतील तो धर्म आणि
इंग्रज करतील तो कायदा" यानुसार शेतकऱ्यांचे जगणे चालू होते.
या सव्यांच्या मुळाशी शेतकऱ्यांचे अज्ञान आहे असे महात्मा फुले
सांगतात.

१.२ अभ्यासाची उद्दिष्टे :-

प्रस्तुत अभ्यासाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत.

विद्यवाता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal

2024_08_10 11:30

15/21

10 6	Dr. Ramhari Shivaji Nagtilak	Role of college management in developing the sports environment	Our Heritage	2020	0474-9030
---------	------------------------------------	---	--------------	------	-----------

OUR HERITAGE (UGC Care Journal)
 ISSN: 0474-9030 Vol-08, Special Issue-50
 One Day National Seminar on "Best Practices for Physical
 Education and Sports Faculty Development in the College"
 Organized by:
 Yashwantrao Chavan Mahavidyalaya, Karmala, Distt. Solapur,
 Maharashtra, India
 & Purnyashalok Ahilyadevi Holkar Solapur University, Solapur,
 Maharashtra, India
 Held on 15th February 2020

Role of college management in developing the sports environment

Assit. Prof. Ramhari Nagtilak
 Lecturer in Physical Education
 Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi Dist-Solapur Maharashtra
 ram_nagtilak@rediffmail.com
 9421357662

Abstract: Sports provide physical fitness and mental peace to the student. Sports facilities at the college campus will allow the college to host various events. Some events like Inter College Sports Fest, Sports Meet, Indoor Games Competitions, Sports Function, etc. These events will attract the students to come to college. The events will engage the students and help them to discover their talent in sports. Play grounds for Cricket, Football, Basketball, Volleyball, Kabaddi, Kho-Kho, 400mtr running track etc must developed/maintained/constructed for the college students. Indoor facilities like Gymnasium hall which includes Table Tennis, Chess, Carom, Badminton, modern gym etc will directly contribute to physical development of student and create sports environment. Games, sports and athletics, other co-curricular activities all indirectly contribute for the growth and development of the body. Every student must be encouraged to take active part in at least one outdoor or indoor sports activity. The purpose is to ensure a sound body and mind; students are given special attention on health and fitness. **Adventure:** Taking advantage of the natural beauty of the surrounding an 'adventure club' should be formed for the students, who organize camps for nature-walks, trekking and hiking.

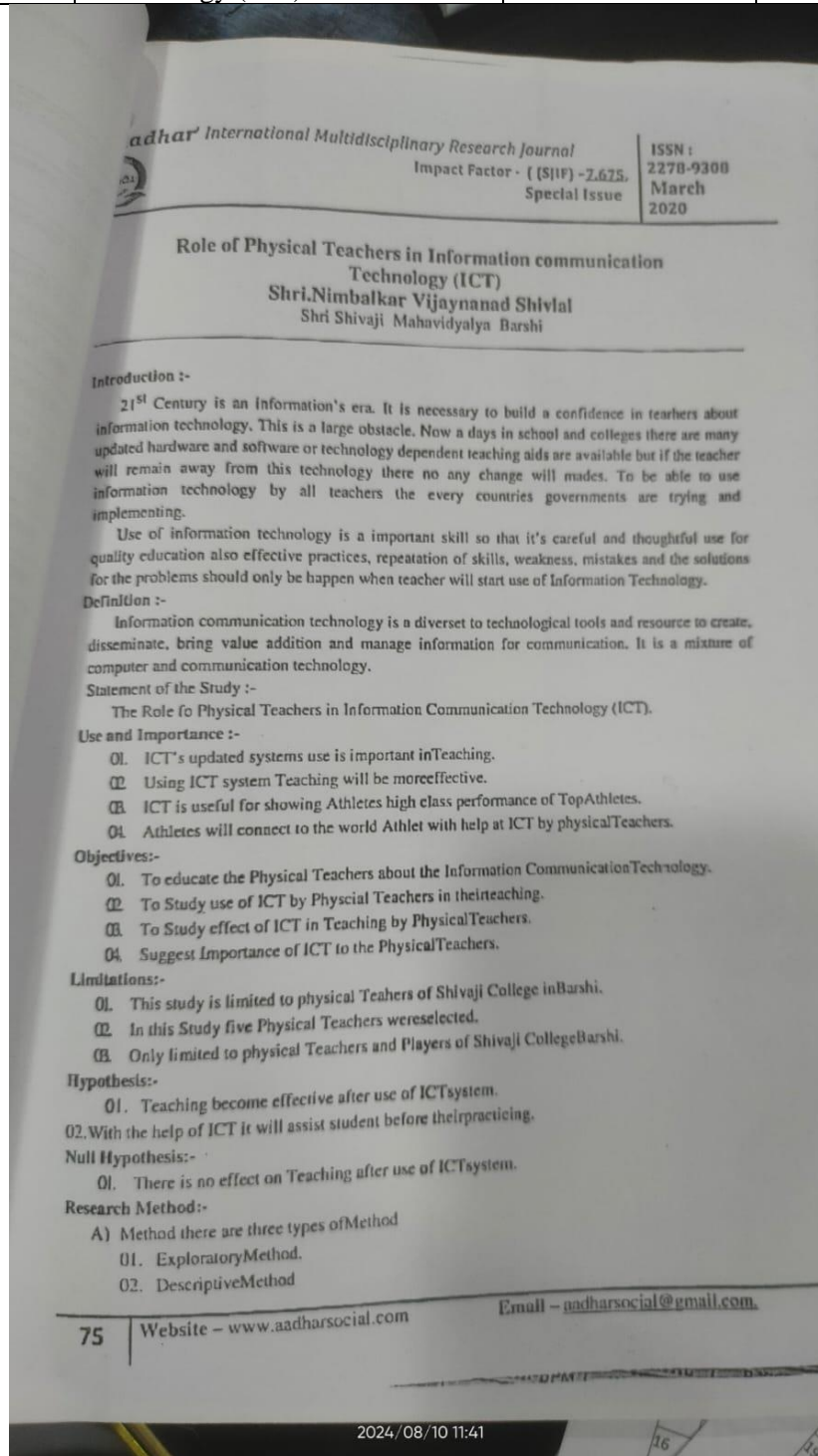
Key words: Management, Developing, Sport environment

Introduction: College management with positive attitude for sports environment ensure students for life time success. Mental and physical health, teamwork and group cohesion, mentorship opportunities are to be developed in the educational process. Sports environment the condition and circumstance under which a sports person indulges in sports activity includes areas like grounds, health club, indoor play field, gymnasium, courts etc. It provides place for organizing various competitions. It is a socially interactive place and serves as a collective place where people could gather and perform physical activities. Thus a good sports environment helps in overall health maintenance, social interaction and building competitive environment in the society.

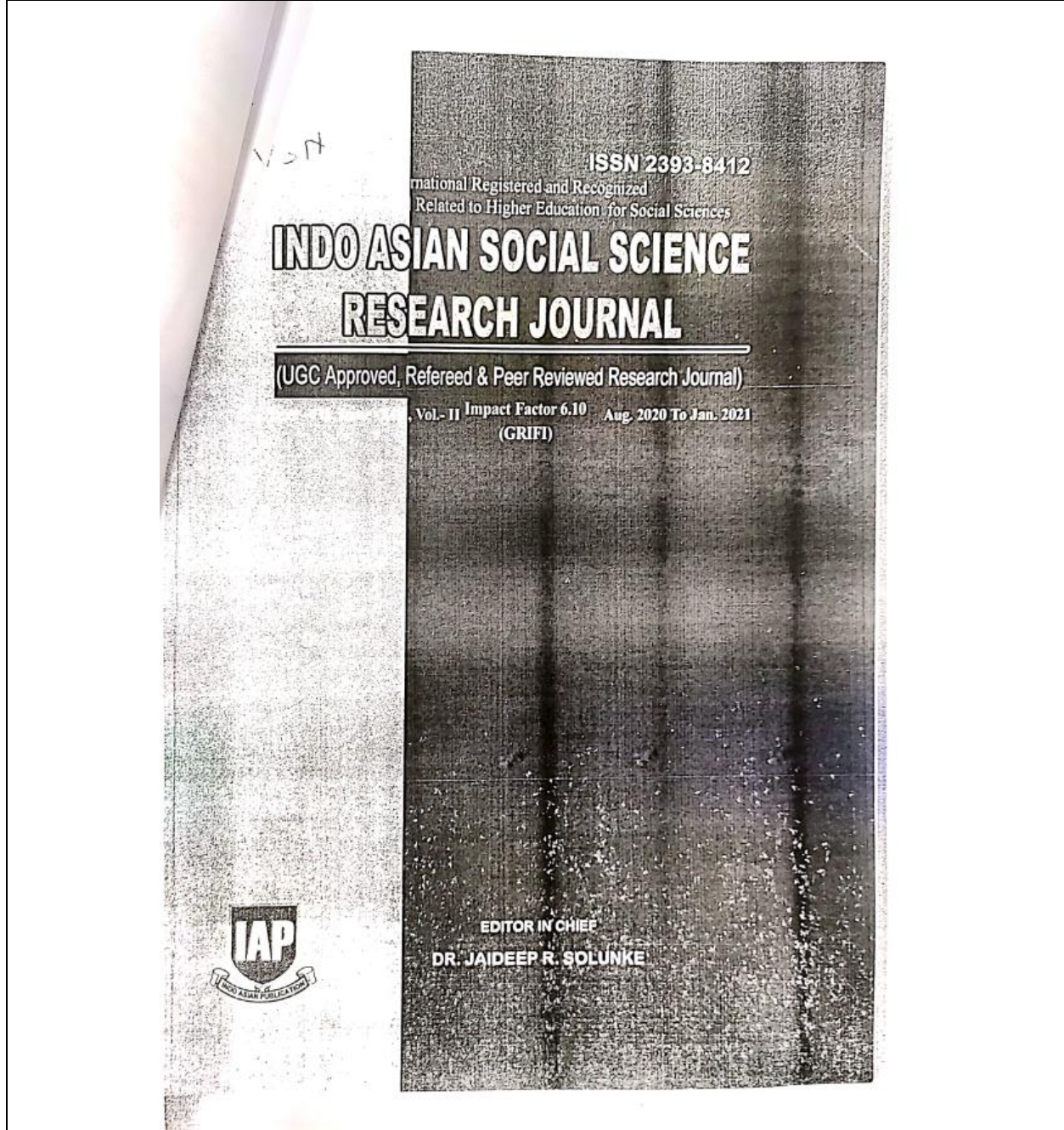
Essential elements of sports environment:

- 1] Infrastructural set up

10 7	Dr Vijay Nimbalkar	Role of physical Teacher in information Communication Technology (ICT)	B,Adhar Peer Reviewed International Referred Research Journal.	2020	2278-9308
---------	-----------------------	--	--	------	-----------

10 8	Dr Vijay Nimbalkar	Effect of Yoga on Physical Fitness of Young Sports Teacher.	Indo Asian Social Science Research Journal	2020	2393-8412
---------	-----------------------	--	--	------	-----------

निकाळकर १२

Issue - XII, Vol. II

IASSRJ

IMPACT FACTOR
6.10

ISSN 2393-8412

Aug. 2020 To Jan. 2021

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	An Analytical Study of Selected Physical Fitness Components and Performance of Cyclist Smt. Parvati S Tambake, Dr. Jyoti A. Upadhye	1
2	Effect of Yoga on physical fitness of young sports Teachers Dr. V. S. Nimbalkar	6
3	A Study Of Motor Skill Tests For Football Players Of Under 14 Years Age Group Dr. Jyoti Awati	11
4	Functional Fitness For Wellness & Sports Ashwin R., Namita R. Sarang	17
5	Physical Education and Technology Dr. N. N. Jaybhaye	23
6	Stress and work Motivation among Sales Executives of Private and Government Companies Anand Uike	26
7	A Study of Anxiety Level of Physical Education Teacher of Amravati District Chandrashekhar Ingole	33
8	Acting is an Art : A Study Dr. Chandrashekhar Kanase	37
9	वीवी का मकबरा आणि पाणघक्की या पर्यटन स्थळांचा तुलनात्मक भौगोलिक अभ्यास डॉ. जयदीप आर. सोळुंके, घम्मानंद रोडे	42
10	पाण्याचे अपव्यय व व्यवस्थापन पीक नियोजन एक काळाची गरज डॉ. सुर्यकांत लालचंद राठोड	48
11	शेतकऱ्यांचा उद्धारकछत्रपती शाहू महाराज डॉ. पी. वी. सिरसाट	53
12	शाहिरी कलेसाठी आवश्यक वादयांची ओळख एक अभ्यास संतोष रामकृष्ण साळुंके	57
13	महिला सयलीकरण - अडथळे आणि उपाय डॉ. पल्लवी इरलापल्ले	63
14	भारतीय शेतकऱ्यांची स्थिती आणि स्थान डॉ. वाय.आर. घोडके	67

Effect of Yoga on physical fitness of young sports teachers

Dr. V. S. Nimbalkar
*Dept. of Physical Education,
Shri Shivaji Mahavidyalaya, Barshi.*

Introduction:

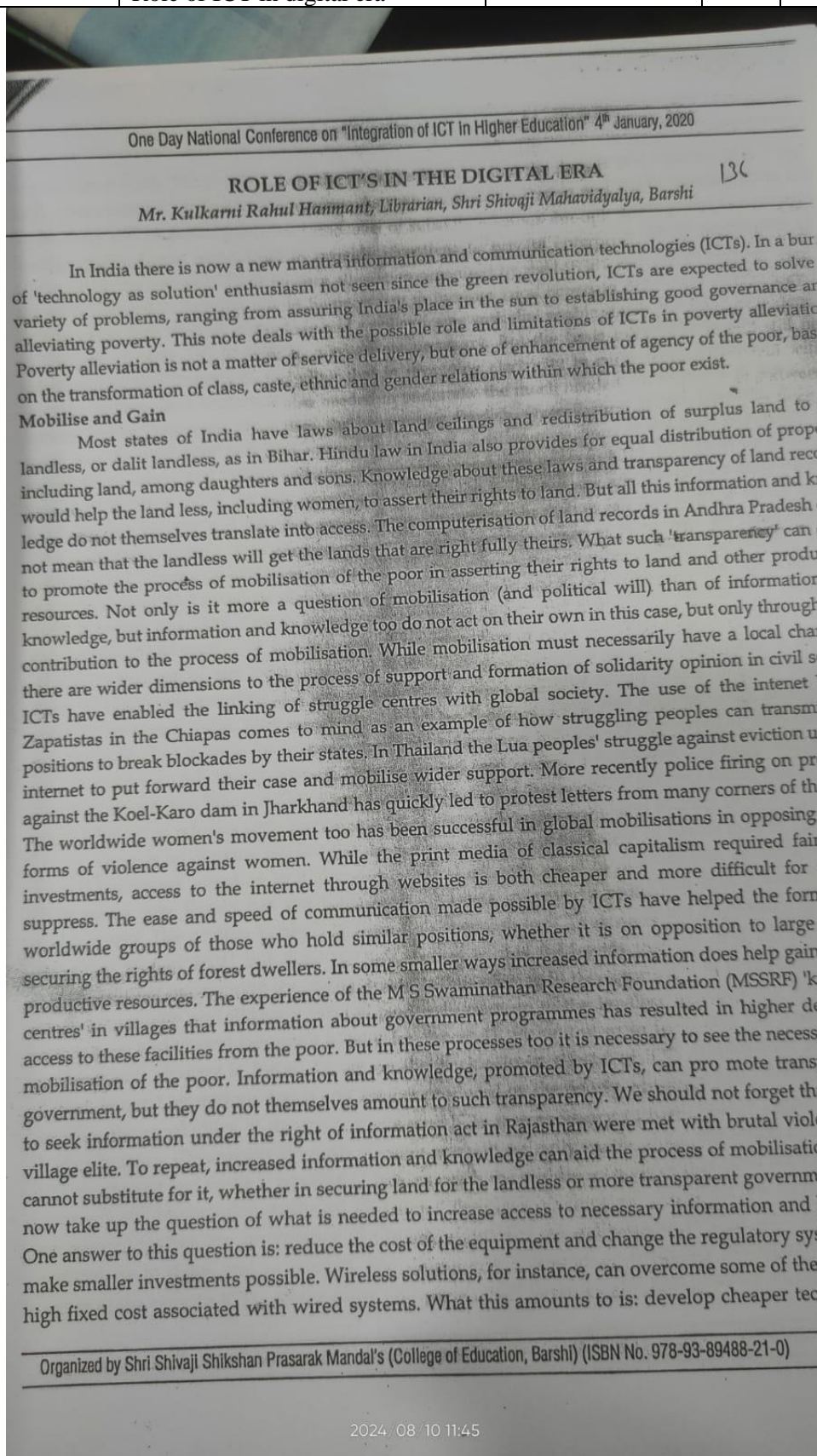
Health and fitness is integral part in life. So health and fitness education is very important. It provides knowledge and skills about healthy life. Education improves knowledge about physical health, mental health, emotional health and social health which are core part of our life. In today's world everyone is busy hectic works. It's very challenging to have fitness in life. Due to this fast and hectic world our life style changed which affect to our physical and mental health. Also diet and habits have been changed which are affecting health. To maintain the health our body needs some exercise for that Yoga is best. Yoga has become fastest growing activity in world. Yoga creates balance in mind and body. Yoga also helps in developing flexibility and strength. There are various asanas of Yogas and every asanas has special benefits. Pranayama is very helpful in mental and physical health. It helps in relief stress from mind. Suryanamaskar also widely used exercise. It is useful for body in rhythm, energy and form.

As a part of educational institute researcher had observed that physical health of young teachers are not aware about their health, which is very important to shape the society to get fit India. Therefore researcher focused on this problem. The benefits of Yoga practice are so wonderful. Yoga practice is very popular and beneficial in present time. So researcher decided to study its effect on flexibility and fitness on the young sports teachers in Barshi area.

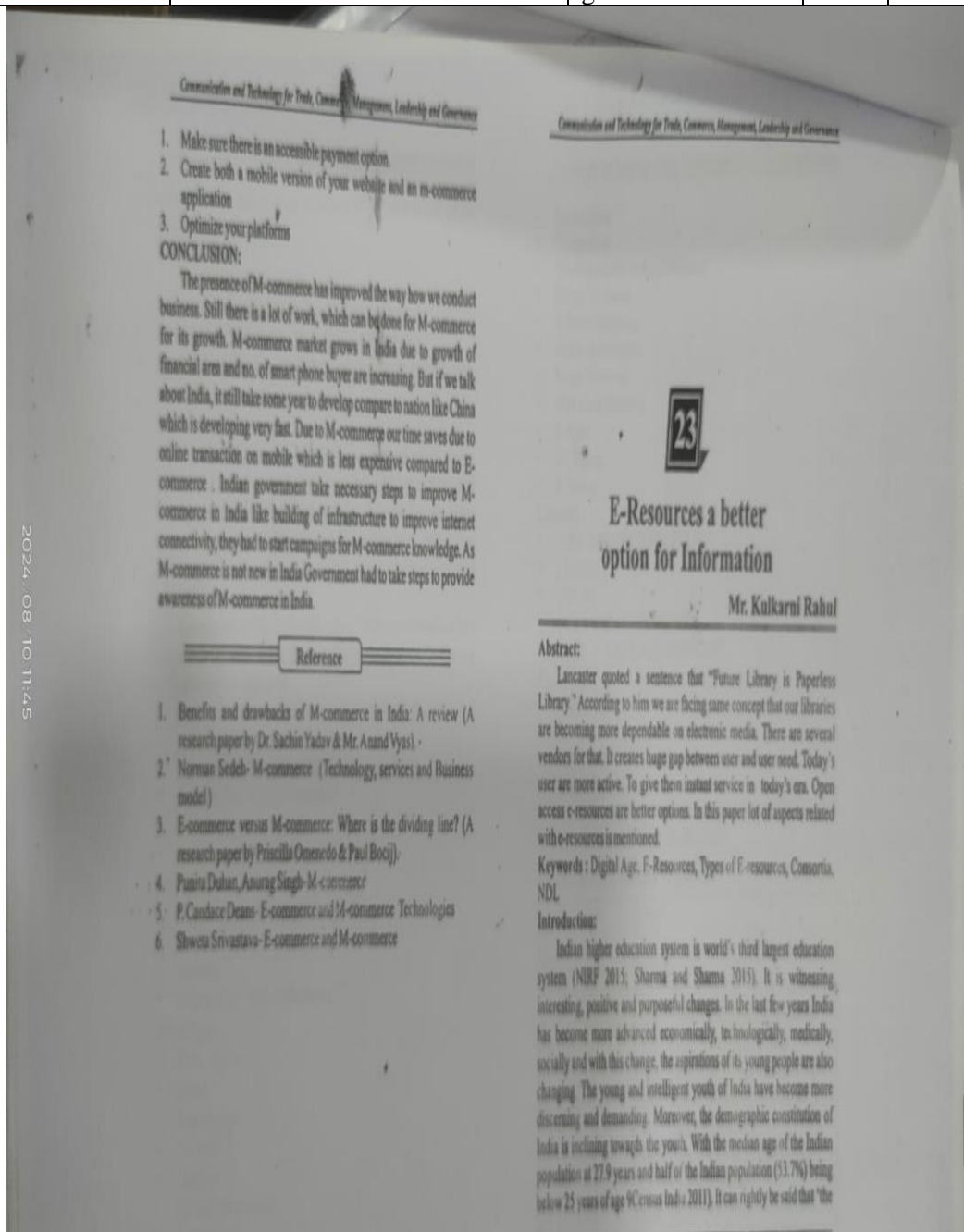
Need for Study:

Fitness is very important aspect of everyone's life. A Researchers found that young teachers are not aware of their health. So that it affecting their mental health and increasing

10 9	Mr.Kulkarni Rahul Hanmant	Role of ICT in digital era	Integration of ICT in Higher Education	2020	978-93- 89488-21-0
---------	---------------------------------	----------------------------	--	------	-----------------------

11 0	Mr.Kulkarni Rahul Hanmant	E-resources a better option for information	Communication and Technology for Trade, commerce, management, leadership and governance	2020	978-93-45988-89-2
---------	---------------------------------	---	---	------	-------------------

11 1	Dr. V. M. Gurame	Text book of Physical inorganic chemistry B. Sc. I Sem I paper I	2020	978-93-89343-72-4
---------	------------------	--	------	-------------------

As per Punyashlok Ahilyadevi Holkar
Solapur University's New Syllabus
as per National Education Policy, 2020 (NEP - 2020)
(with effect from June, 2024)

B. Sc. Part I * Semester I * Chemistry Paper I * DSC - 1-1

PHYSICAL & INORGANIC CHEMISTRY

by

Dr. S. J. Naik

M. Sc., Ph.D.

Ex-Principal, The New College,
Kolhapur & V. P. Mahavidyalaya,
Kale. Ex- Regional Director,
YCMOU, Regional Centres
Pune & Solapur.

Dr. V. M. Gurame

M. Sc., Ph.D.

Associate Professor, Department of
Chemistry, Shri Shivaji
Mahavidyalaya,
Barshi, Dist. Solapur.

Dr. S. D. Bajaga

M. Sc., Ph.D. D.H.E

Ex- Assistant Professor,
Department of Chemistry,
The New College, Kolhapur.

Dr. G. N. Mulik

M. Sc., Ph.D.

Ex-Head,
Department of Chemistry,
Balwant College, Vita, Dist. Sangli.

Dr. V. T. Vader

M. Sc., Ph.D. SET. D.MCJ

Associate Professor,
Department of Chemistry,
Walchand College of Arts and Science, Solapur.

PHADKE PUBLICATIONS

Distributed by : **PHADKE BOOK HOUSE**

© • (0231) 25 40 211 (6 Lines) | Phadke Bhavan,
Near Hari Mandir, Dudhali,
KOLHAPUR - 416 012.
• Website - www.phadkebooks.in
• E-mail - customersupport@phadkebooks.in

Pune Branch

'Shriphal Prasad', 415, Narayan Peth, Munjaba Lane,
Pune - 411 030. ♦ Telefax : (020) 244 82 951.

STATUTORY WARNING

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or utilized, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing of the publisher or in accordance with the provision of the Copyright Act 1957 (as amended.) Any person who does an unauthorised act in relation to this publication may be liable to Criminal Prosecution and Civil Claims for damages. All legal disputes subject to Kolhapur Jurisdiction.

Log on to
www.phadkebooks.in

ISBN 978 - 93 - 89343 - 72 - 4

Code No. J 524

Price ₹ 75 /-

First Edition as per New Syllabus
as per (NEP - 2020) : July, 2024

Published by ←

Mrs. Neha Mandar Phadke For Phadke Publications,
Phadke Bhavan, Near Hari Mandir, Dudhali,
KOLHAPUR - 416 012.

Printed by ←

Shri Prafulla Pathak, at Swaroop Printing Press,
2576/B, Khasbag, Back of Private High school,
Kolhapur - 416 008.

11 2	Mr.Palke Rahul Bhagwan	Preparation Before an Interview and the Interview	2020	2349-638x
---------	------------------------------	---	------	-----------

272 A

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)	Special Issue No. 64	ISSN 2349-638x
--	----------------------	----------------

Preparation Before An Interview And The Interview

Mr. R.B. Palke,
Assistant Professor, Department of English
Shri Shivaji Mahavidyalaya,Barshi

Abstract:

Going for the interview means much more than just being physically present before the board. It means to be there in your best physical and mental state of mind in a good appearance without being foppish, extruding confidence and displaying a positive body language. The preparations while going for the interview include proper look at many aspects. Facing the board is definitely the most crucial period for candidates. A good session can turn their dreams into reality and usher in a life of achievements and accolades. It can make their hard work culminate into success. A poor or an average session on the other hand will reflect a case of so near and yet so far. The interview is so important that it makes a difference between success and failure.

Key words: Interview, Interviewer, Interviewee, Selector, Humour, Loyalty

An interview may be defined as a meaning at which somebody applying for a job is asked questions in order to find out if he is suitable for it. (Lal,5) One of the most fundamental factors that contribute to the success of an interview is the time and quality of preparation made by an interviewee. The meaning of an interview is to out attitude rather than facts. (Lal,6) The degree of preparedness before an interview helps reduce the uncertainty and anxiety prior to the interview. The amount of effort you wish to put into proportional to the importance of the interview. Simply put, if the reason for giving the interview is important enough the more enough the more would be the effort required. Let us consider some of the things you must do to prepare yourself for an interview.

Learn about the organization

It is important to have a background of the organization you apply to. Selectors cannot comprehend why and how a person can say he is keen to join an organization about which he knows little or nothing. In most countries there is a surplus of manpower and few jobs. People apply without bothering about the nature of the organization. All they want is a job. However, from the interviewer's point of view the good applicant is one who has done some homework about the organization. What you must know is

- a) a brief history of the organization
- b) Its main divisions
- c) location of its various units
- d) nature of the job applied for
- e) any important issue of the organization that has been newsworthy

Refresher on the subject

It is but natural that interviewers would quiz you on your field of specialization. Hence, if an interviewee has studied English, Marathi, Hindi, personnel management of his administration or whatever you must go back to the principal text books and refresh your knowledge definitions, concepts and other related issues. An interviewer judges ability to grass and retain what you will be taught by the organisation in future on the basis of how you did it in the past with your past education and experience. The interviewer also ascertains his or her intelligence through this. While preparing for an interview, it is essential to brush up knowledge intelligently and revise the course. Have mock interviews with experts or close friends. Group discussion can help a lot. (Kishore,41)

3. Certification

An interviewee should have the certificates of his achievements, academic qualifications, prior experience and extra-curricular activities. Such activities must be authenticated by certificates or photographs. It is necessary to arrange papers and certificates that can be shown neatly. The important ones may be photo stated and attached with the bio-data while the originals of all certificates should be neatly catalogued in a folder and kept at hand for reference. Through this process interviewers ascertain authenticity, honesty and achievement orientation of a candidate.

Don't make the preparation known

It is important not to let the selection panel know the efforts made by you towards preparing for the interview through your responses. Don't flaunt your preparation openly. By gradual discovery of your knowledge of the organization, the interviewer will change a candidate's commitment, keenness and sincerity. They would view open proclamations of preparedness as blatant and contrived.

Interview having understood the preparations required for an interview let us examine what goes into making an interview successful. Preparation involves mundane tasks such as preparing the birth details delivering

www.aiirjournal.com	Impact Factor 6.293	Peer Reviewed Journal	Mob.No. 8999250451	106
---------------------	---------------------	-----------------------	--------------------	-----